Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 167 (11064) | 1979 чылдың июль 20, пятница | 1925 чылда үнеп эвилеттинген | Өртээ 2 бөл

АЛДАРЛЫГ 35 ЧЫЛ ОЮ

Улусчу Польшаның национал байырлалын — катап-тургузуушкунуун 35 чыл оюн совет хөй-ниити калбаа-биле демдеглээн. Москвага июль 18-те болган найысыалдың ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң байырлыг хуралын акы-дуциалышкы улустуң амыдыралында он-кайгамчыктыг болуушкунга тураскааткан.

Президиумга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев, албанның өске-даа кижилери олурушкан. Бүгү-польшаның хөрөөженнер лигазының даргазы Е. Кемпаровага баштаткан польша-совет найыралдың ниитилелиниң делегациязы база аңаа бар болган.

Илеткелди Совет-польша найырал ниитилелиниң төп баштаар черинин даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң даргазы А. П. Шитиков кылган.

Польшаны хостаарын ССРЭ-ниң күчүү болгаш польша дайынчыларының кады тулчуп турганы совет солдаттарының маадырлыг чоруу хандырган дээрзин польша улус кажан-даа утпас. Эрткен 35 чылдың дургузаунда ПКАП-тың удуртулгазы-биле чурттуң социалистиг чаартылгазының оруу-биле чоруп ора, ПУР-нуң ажылчы чоннары улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, бодунуң чугаазында ПУР-нуң ССРЭ-де элчини К. Ольшевский демдеглээн.

(СЭТА).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Г. ГУСАК-БИЛЕ УЖУРАШКАН-Ы

Июль 18-те Крымда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Совет Эвилелинде дыштанын турар ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ужурашкан.

Беседаның киржиңчилери совет-чехословак кады ажылдажылганың өөн чуртка болган бүгү социалистиг дем каттыштырылгазынга улуг ажыктыг кыдыр бүгү талаларда бызытып уламчылап турарын сеткил ханыныкын-биле демдеглээннер.

Будурулгениң кооперастаашкынын болган специализастаашкынын өөн талалыг үнелеңге-даа, Экономиктиг Дузалажыгга Чөвүлелиниң чүүдугаунгын кады ажылдажылганың үр хуусалыг тускай сорулгалыг программаларын улам ыңай калбартырының эргежок чугулазын эштер Л. И. Брежнев болган Г. Гусак онзалан демдеглээннер.

Социалистиг күрүнелериниң будурулге болган артем-техниктиг курааварларын биидилии-биле каттыштырары — национал экономиканың план ёзугаар өзүлдезин, ажылчы чоннарың амыдырал деңнелин чайгылыш чокка бедидериниң шын аргазы болур.

Делегей хөгжүдезиниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазы база болган. Венага болган дээди деңнелге ужуражышкынның түңнелдери делегейге улуг ужур-дузалыг деп ниити бодалды Л. И. Брежнев болгаш Г. Гусак илереткеннер. Стратегиг шаан халдаашкын ченсектерин будурерин кызыгаарлаар дугайында керээ ийи күчүлүг күрүнеңиң стратегиг арганларының өзүлдезин оожумнатпышаан, чеснегеңнишкинни боттуг дүжүреринге болгаш чаа дайынның айылын кошкадырынче угланган херии базымнарны кылырына арганларны ажыдып турар.

Ниити-европейжи чөвүлел хуралдың киржиңчилери күрүнелериниң арызында будурежилгениң хемчегларын калбартырын, политиктиг чавырлышкынны шериг талазы-биле чавырлышкын-биле каттыштырарын чедип алырына акы-дуңмалышкы чурттар-биле болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштер-биле кады ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң ниитилелиниң дугайын эштер Л. И. Брежнев болгаш Г. Гусак медеглээннер. Европага кады ажылдажылганың болгаш айыыл чок чоруктуң хеваңге турасказадын эртирер деп төлевилеп турар ужуражышкынарны болгаш чөвүлел хуралдарны чогаадыкчы ёзу-биле эрттирери дээш ийи чурт хөделип турар.

Мурнуу-Чөөн Азияга бызыг тайбыңны болгаш доктаамал чорукту тургузар дээш Вьетнам Социалистиг Республиканың күрүнеңнишкиннерин Совет Эвилели болгаш Чехословакия деткээн, Индий-Кыдаттан дескеннериниң айтырыының талазы-биле Женевага азыттынар конференция ол айтырыының авыралдыг талазын ниитилээрге дузалаар болгаш Индий-Кыдаттың чурттарының тускай догунаан чоруунче канчаңдаа холгаарлавас ужурлуг дээрзин Л. И. Брежнев болгаш Г. Гусак барымдаалап көргеннер.

СЭКП обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ЧАРЫШ ТУГУН УЛАМ БЕДИК ТУДААЛЫ

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1979 чылдың ийиги кварталында үлетпүр болгаш транспорт будурулгелериниң коллективтериниң, тудуг, коммунал-амыдырал болгаш садыг организацияларының социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайын чугаалажып көрген болгаш ол айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXV съездизинин, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, «Хожудан турарлар чок ажылдаар» деп лозунгбиле социалистиг чарышты калбарткаш, үлетпүр, транспорт будурулгелериниң, чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазының коллективтери, тудуг болгаш садыг организациялары бо чылдың бирги чартыының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге чамдык өөн түңнелдерни чедип алганын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн.

Бирги чартык чылда социалистиг хүлээлгелерден ажыр 938 мун рубльдин үлетпүр продукциязын будурген болгаш 1435 мун рубльге ону сайгарган.

Эрткен чылдың ол үеэзинге деңзээрге 1979 чылдың бирги чартыында кол фондуларны 13 хуу хөйну ажыглалга киргген, капитал салышкынарны 12,8 хуу хөйну шиңгээдип алган, тудугда күш-ажылдың будурукчулуу 4,9 хуу бедээн.

Ийиги кварталда күрүне планы үлетпүр продукциязын будурер талазы-биле 100,1 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун бедидер талазы-биле — 102,3 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үеэзинге деңзээрге кол фондуларны 21,2 хуу хөйну ажыглалга киргген. Ниити ажыглал автотранспорту социалистиг хүлээлгелериниңден ажыр улус ажыл-агыйының 34,3 мун тонна үүгүн өөрткен болгаш 256 мун пассажирлерни дажыглаан. Харылзааның болгаш хереглел кооперациязының ажылдакчылары социалистиг хүлээлгелерин күүсеткилээн.

Тываның электри четкилери, дутаары 741 КМК, «Тыва көдээ тудуг» трестин автобаазазы, Таңды райпозу, Эрзин районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинады болгаш өске-даа коллективтер күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен.

Оон-биле чергелештир чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның, СЭКП райкомнарының, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарының, хоорайкүүскомнарының, партия эге организацияларының, профсвилел болгаш комсомол организацияларының организакчы ажылының куду деңнелдиниң түңнелинде үлетпүр болгаш транспорт будурулгелериниң, тудуг, коммунал-амыдырал болгаш садыг организацияларының чамдык коллективтери ийиги кварталда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип шыдаваан деп ол доктаалда демдеглээн.

Ийиги кварталда 19 будурулге продукция сайгарарының, 17 будурулге —ону будурериниң талазы-биле планнарны күүседирин хандырбаан. 20 будурулге күш-ажылдың будурукчулуун бедидер талазы-биле көрдүнген деңнелге чедир ажылдаваан. Тудугнуң 35 организациялары тудуг-монтаж ажылдарының планын күүседирин хандырбаан, ниити ажыглал транспорту чүүк өөртүрүнүн хемчээлиниң тонна-километр талазы-биле планын, күрүне садынын будурулгелери — үүрмектеп садар бараан саарылгазының болгаш амыдыралдың ачы-дуза чедирилгезинин сайгарылга хемчээлинин талазы-биле планын күүсеттээн.

Кызыл хоорайда болгаш Каа-Хем районда үлетпүр талазы-биле күрүне планнары болгаш хүлээп алган социалистиг хүлээлгелер күүсеттинмээн.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнары, хоорайкүүскомнар, ажыл-агый организацияларының удуртукчулары, партия, профсвилел болгаш комсомол организациялары будурулгенин ажыктыын бедидеринче, күш-ажылдың будурукчулуунун чүүктел чок өзүлдезинче, ажылдың шынар көргүзүүлерин экижидеринче, күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш камналга чурумун быжыглаарынче, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чайгылыш чокка күүседиринче ажылчы чоннар коллективтериниң күжеңнишкиннерин ам-даа кошкан угландырып турарын доктаалда демдеглээн.

1979 чылдың ийиги кварталында социалистиг чарыштың негелделерин күүсеттээнби-ле холбаштыр хоорайлар болгаш районнар аразында бирги черни тывыслас деп СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому доктааткан.

1979 чылдың ийиги кварталында социалистиг чарыштың тинлекчилериниңде дараазында коллективтиргин санаар болгаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыпсыр:

Үлетпүр будурулгелериниңден — Тываның электри четкилери (директору Н. Н. Чумаков, партия организациязының секретары Г. Е. Шамонина, профсвилел комитединиң даргазы В. Г. Сапелкина, комсомол организациязының секретары Н. И. Алина). Коллектив үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,2 хуу, ниитиниң чемненилгезинин — 108,2 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң — 101 хуу күүсеткен.

Коммунал-амыдырал хандырылгазының будурулгелериниңден —«Тыва коммунэнергонун» колективи (директору В. П. Григорьев, партия организациязының секретары И. А. Гатилов, профсвилел комитединиң даргазы Л. В. Мельниченко, комсомол организациязының секретары Н. А. Шумова). Коллектив чонга ачы-дуза чедиринин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин — 101,8 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунун — 121,4 хуу күүсеткен.

Дараазында коллективтерни ийиги черни алган деп санаар болгаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелдерин тыпсыр:

Үлетпүр будурулгелериниңден: — «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи (директору Ю. М. Евдокимов, партия организациязының секретары А. В. Фомин, профсвилел комитединиң даргазы В. В. Еременко, комсомол организациязының секретары И. И. Субач). Коллектив ниити продукция будурериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 104, 2 хуу, ону сайгарарының — 109,7 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң —100 хуу күүсеткен.

Тудуг организацияларындан— «Тыва тудуг» трестин № 48 тудуг эргелелиниң коллективи (начальниги В. И. Алехин, партия организациязының секретары И. В. Сермавкин, профсвилел комитединиң даргазы В. И. Станковская, комсомол организациязының секретары Е. А. Сарыглар). Коллектив тудут-монтаж ажылдарының ниити хемчээлинин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,2 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң — 111 хуу күүсеткен болгаш тудуг ажылдарының бот-үнезин 66 мун рубльге чиңгеткен.

Транспорт болгаш харылзаа будурулгелериниңден —№3 АТБ-ниң коллективи (директору А. С. Шарыпов, партия организациязының секретары А. Г. Мажарова, профсвилел комитединиң даргазы А. М. Казанцев, комсомол организациязының секретары А. Е. Ишутин). Коллектив өөртүрүнүн ниити хемчээлинин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 101,6 хуу, тонна-километрниң — 103,7 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунун— 106,2 хуу, тонна-километрниң өзүлде темпизинин — 120,1 хуу күүсеткен.

Садыг организацияларындан — «ҮТКА-ның 25 чылы» рабкооптун коллективи (даргазы Г. П. Попов, профсвилел комитединиң даргазы В. С. Шактар, комсомол организациязының секретары Н. И. Чамбал). Коллектив үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,9 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунун — 100 хуу күүсеткен.

Коммунал-амыдырал хандырылга будурулгелериниңден — Эрзиниң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи (директору И. Х. Деңпиш-оол, партия организациязының секретары И. Х. Деңпиш-оол, профсвилел комитединиң даргазы М. Ш. Суван-оол). Коллектив чонга ачы-дуза чедиринин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 107,6 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунун — 108,8 хуу күүсеткен.

1979 чылдың ийиги кварталында социалистиг хүлээлгелерни Кызылдың дааранылга фабриказының, пассажирлер АТБ-зинин, «Тыва көдээ тудуг» трестин № 957 механоколонназының, «Тинелге» рабкооптун, «Водоканал» эргелелиниң коллективтериниң эки күүсеткенин демдеглээн.

1979 чылдың планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин ажыр күүседиринге күш-ажылчы коллективтериниң күжеңнишкинин мобилизастаарын СЭКП Кызыл хоорай болгаш райкомнарынга, «Тыва даг-дүгү тудуг эргелелиниң база «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, хоорайкүүскомнарга, партия, профсвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарын, ведомстволарын, будурулгелериниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга дааскан. Будурулгениң ажыктыг чоруун бедидеринче, будурулге күчүлерин дүрген ажыглалга киреринче, күш-ажылдың чурумун шынгыы сагыырынче болгаш камналга чурумун күштелдиреринче кичээнгей салырын доктаалда айыткан.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ-БИЛЕ

Оңгу беш чылдың дөртку чылының бирги чартыында күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш калбарган Бүгү-эвилел социалистиг чарышка Кызыл район идепкейлиг киришкеш, бедик түңнелдерни чедип алган. Үк районнуң ишчилери ниитиниң малының баш санын өстүрерин, мал ажылының продуктуларын будурерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле көскү түңнелдерни чедип алган. СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Кызыл тукту тыпсырыга тураскааткан байырлыг хурал дүүн район төвүнге болган. СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак Кызыл районнуң ишчилериниң эрткен чартык чылда чедип алган чедиишкиннерин демдеглеп, СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан күш-ажылчы тиилелгези дээш оларга өзүг байырны чедирген.

Кызыл тукту хүлээп ап тура, районнуң ишчилери бедик шаңналга сорук кирип, оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын бүрүн күүседир, улам шудургу ажылдаар дээрзин санал берген эштер СЭКП райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу, райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги А. И. Семенов олар бүзүреткеннер.

Амгы үеде көдээниң ишчилериниң чугула сорулгазы— четчир санныг мал чемин белеткээри болур. Ол чугула кампания районнуң бүгү ажыл-агыйларында калбарган. Бедик шаңналга сорук киргеш ишчилер сорулгазын күүседир. Кызыл тукту салбас дээш шудургу ажылдап киришкен. . . .

1979 чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын будурер болгаш күрүнеге садар талазы-биле мурнуу зонаның районнарының аразында социалистиг чарышка Эрзин район бирги черни эллээш. СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Оны тыпсырыга тураскааткан байырлыг хурал дүүн партия райкомунуң хуралдаар залынга болган.

СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизинин эргелекчизиниң оралакчызы С. С. Сонам бедик шаңналды алган районнуң ишчилеринге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан өзүг байырны чедиргеш, моон соңгаар-даа күжеңнишкиниг ажылдаарын, хөй-хөй чедиишкиннерлиг болурун күүсеп, районнуң төлээлерине Кызыл тукту байырлалдыы-биле тывыскан.

СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш сөс алган. Районнуң малчыннарының күш-ажылын бединдиби-ле үнелеп көрүп, шаңнаанынга сорук киргеш, чылдың ийиги чартыында улам эки ажылдаарын хүлээнген дээрзин ол дыннаткан. Амгы үеде бүгү күштү чайгы семиртилгеже, мал чеминиң белеткелиниче эрзинчилер угландырып турар.

Ол бүгү-биле чергелештир районнуң ишчилери боттарының мурнунга салдынган ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын чедиишкиниг шиитпирлеп шыдаар дээрзин СЭКП обкомунга, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниге бүзүреткен.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң хоочун мурнакчы хойжузу Ууртак Канчыырович Хомушку — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи. Бо ажыл-агый чылында малчын төрүүр 100 хойдан чүс хураганны алган. Ол амгы үеде мал чеминиң белеткелинде ажылдап, 10 тонна сигенни кескеш сарааттап алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: У. К. Хомушку.

А. МОНГУШТУН сөзү болгаш фотозу.

Эш М. В. Котелевскийни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республиканың чонунуң ортузунга шериг-патриоттуг идепкейлиг ажылы дээш Тыва АССР-ниң шериг комиссары полковник Михаил Васильевич КОТЕЛЕВСКИЙНИ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың июль 17.

ХРОНИКА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1979 чылдың июль 18-те Чарлыы-биле РСФСР-ниң Виноград болгаш арага кылыр үлетпүрүнүң талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга эш Александр Степанович Мишукту томуйлаан.

Чайгы хову ажылдарының допчулалы

КИЧЭЭНГЕЙНИ—АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫНЧЕ

Республиканың совхозтары мал чемин культураларның чайгы тарылгазын, куруктурулга аңдарылгазын хайыныыкшыныг чорудуп турар. Мал чемин культураларны 17,3 мун гектарга немеп тарыыр онаалданы республиканың ажыл-агыйларынга берген. Оон бо хүннерге чедир 9,6 мун гектарга мал чемин культураларны чаштырган, азы планны 55,5 хуу боттандырган. Эрткен чаашкыннар сөөлүнде хөй-хөй совхозтар мал чемин культураларны дыка делгем шөлдерде чаштырган. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң совхозтары немелде тарылганы планны 159,5, Каа-Хем районнуу—99,8, Тес-Хемнин — 80, Чөөн-Хемчиктин— 76,3, Кызыл районнуу — 62 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа дыка хөй районнарның ажыл-агыйлары чайгы немелде тарылганы кончуг эвээшти чоруткан. Чижээ, Улуг-Хем районнуң совхозтары немелде тарылга чорудар онаалданы үүгле 11,4, Таңдынны — 22, Бии-Хемнин —24,2, Бай-Тайганы — 34,8, болгаш Эрзиниң — 48,5 хуу чедирген.

Куруктурулга аңдарылгазы чайгы үеде чорудар чугула ажылдарның бирээзи. Келир чылын чаагай дүжүт алырының магадылалы ол. Ынчангаш ажыл-агыйлар куруктурулга аңдарылгазынче кошкаш дивес кичээнгейни салып турар.

Республикада ниитиин-биле куруктурулга аңдарылгазының планы 64,6 хуу күүсеттинген. Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның совхозтары куруктурулга аңдарылгазының планын үскен. Ол районнар планны үүгле 8,4—21,5 чедирген. Ындыг байдал-биле эштежир арга чок. Мурнакчы черлерден үлегер алыр херек. Чижээ, Бии-Хем, Кызыл, Таңды районнарның совхозтарының чер ажылдыглары куруктурулга аңдарылгазының планын күүседир чоокшулаан.

Кукурузаның одуруглар аразын болбаазырадырын 9,2 мун гектарга болгаш картофельдин — 1182 гектарга чоруткан. Таңдының, Бии-Хемнин болгаш Барыын-Хемчиктин ажыл-агыйлары бүгү картофель шөлүн болбаазыраткан. Ынчаарга Улуг-Хем районнуң совхозтары картофель шөлдериниң бок үнүштерин аштаарын чогууру-биле организаставаан, ында 250 гектар картофельдин үүгле 40 гектарын аштаан. Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары 111 гектарның 73-үн, Каа-Хемнин — 409 гектарның 262-ин аштаан.

Ылаңгыя «Бурунгаар», «Енисей», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Хемчик», «Барлык» совхозтарда картофельдиң база ногаалариның бок үнүштерин аштаары болгаш одуруглар аразын болбаазырадыры дүвүрээзиниг байдалда турун турар. Ол черлерде шөлдериниң 50 ажыг хуузундан бок үнүштер эңдере үнген, ынчаарга оларның ашталгазын кончуг оожум чорудуп турар.

Ногаа культураларының бок үнүштерин кыска хуусаада аштап арыглаары эргежок чугула. Ону озалдадыр болза, чаагай дүжүт ап шыдавас.

Үстүнде фактылардан алырга, чайгы хову ажылдарын чорудуп турарында шынгыы четпестер бар-дыр. Районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң, совхозтарының удуртукчулары, специалистери ол четпестерни чайладырының боттуг хемчеглерни саадал чок алыр хүлээлгелиг.

МУРНУНДА — Г. КАРПОВ

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цеги бо чылдың бирги чартыында планныг онаалдаларын ажыр күүседип, багай эвес ажылдаан. Олар үүк өөртүрүнүн планын 102, күш-ажылдың будурукчулуун 102,4 хуу күүседип, 1358 мун рубльдин ажылын 1405 мун рубль кылдыр, азы 103,4 хуу күүсеткен.

Күш-ажылчы чедиишкиннерде мында ажылдап турар мурнакчыларның киришкеш турар улуг-хуузу улуг. Дыка хөй «БелАЗ-540» машинаның чолаачылары оңгу беш чылдың бешки чылының үлүүнде ажылдап турар, а оларның чамдыктары он бирги беш чылче киргеш.

Хоочун белазист Георгий Карпов транспорт цегинин коллективинде өзүлүг сураглыг болгаш улуг хүндүткелдиг кижи. Ол оңгу беш чылдың эгезинден эгелеп бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, хууда чарышка каш удаа тиилекчи болган. Амгы үеде ол оңгу беш чылдың планын күүсеткеш, 1981 чылдың январь айның күш-ажылчы үлүүнде ажылдай берген. Оңгу беш чылда Г. Карпов пландан ажыр 157299 тонна даг массазын өөрткен.

Мурнакчы чолаачының үлегери-биле оон эштери А. Прохоренко, В. Баяновский, О. Чындый-оол, С. Туровец, К. Лаптев, А. Красков олар ам 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Уеин мурнаан шалыпчыларга деңнежир дээш транспортчуларда социалистиг чарыш калбарган.

М. ХӨНГ-ООЛ.

Тувинская республиканская библиотека

УЧАСТОК БҮРҮЗҮНЧЕ ХАНЫЛАВЫШААН

Партийжи амыдырал

Администрацияның ажылчорудулгазын контрольдаары партия эге организацияларының ажылының чугула кезээ болур. Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлгелеринде, тудуттарында, транспорт, амыдырал хандырылга черлериде партияның 21 организациязы бар. СӨКП-ниң Уставында дүүштүр администрацияның ажыл-чорудулгазына контрольду олар боттандырып, участок бүрүзүнче ханылап кирип турар.

Эрткен чылын партияның отчёт-соңгулдалыг хуралдарының үезинде Ак-Довурак АТБ-ни, рудник, даг-дүгү болбаазырадыр фабрика, «Тыва даг-дүгү» тудут, дугаары 42 тудут эргелелдери, «Тыва даг-дүгү» тудут эргелелиниң парткому, В. И. Ленин аттыг Тываның даг-дүгү комбинады ышкаш улут организацияларда 12 мындыг комиссияны тургускан турган, анда 47 коммунист хаара туттунган.

Ол комиссиялар боттарының ажылын бүдүрүлгениң янзы-бүрү участоктарында: чаа техниканы болгаш дөпшилгелиг технологияны нептередири, тудугуның шынарын экижидери болгаш объектилер тудуунун бот-үнезин чиңгедири, социалистиг чаршыны организастаары, продукциялың шынары, кол фондулар ажыглалы, камналга чуруму база өске-даа угланышкынларга чорудун келген.

Бистиң хоорайда бир кол черин тудут ажылы эзлеп турар. Тудугжуларның коллективи 32 коммунистиг партия эге организациязы удуртун, авангардты ролүн өргүзүп турар. Олар колдуу тудутта 10—14 чыл чедир ажылдаан ыдар ажылчынар. Ылангыя бот орулга-чарылгалыг комплекстиг бригаданың бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Х. Данзырыкты, Ленин ордениниң эдилекчизи Ооржан Комбүй-оолду, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениниң эдилекчизи Салчан Кара-оолду республиканда эки билир. Коммунистерниң удуртканы бригадалары планныг онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип турар.

Тудут эргелели эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги чартыында ниитиан-биле күрүне планнарын чамдык чылдагаанар ужуулдан күүсетпээн. Бо дугайын партияның отчёт-соңгулдалыг болгаш өске-даа хуралдарыга коммунистер улут сагыш човаашкын-биле демдеглеп, четпестерин чайладырының тодаргай арга-ларын саналлап турган. Ылангыя тудут-монтаж ажылдарының шынарын экижидер, тудугның хуусааларын кызырар, механизацияны болгаш күш-ажылдың мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле ажылдарга дуза чедирери-биле администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар ийи комиссияны тудут эргелелдеринге тургузарын коммунистер саналдаан. Оларның составында 10 коммунист кирген, ону эң хүндүткеллиг, принципиалдыг коммунистер удуртып турар.

Бо комиссиялардың ажылы бүдүрүлгениң ажылында биче эвес салдарны чедирип келген. Чижээ, тудут-монтаж ажылдарының шынарының болгаш тудугның хуусаазын кызырар талазы-биле администрацияның ажылын контрольдаар комиссияны бүдүрүлге-техниктиг кылдыстың начальниги З. М. Одинцова удуртун турар. Комиссияның ажыл планын партия организациязының шиитпирлеп турар сорулгаларынга дүүштүр тургускан. Бо чылдың бирги кварталында № 3 участоктун бедик сорттуг рудалар кургадыр корпусунда тудут-монтаж ажылдарының шынарын хынаан болгаш түнелдерин кол инженерге, бүтүн бригадага, партбюрога дыннаткан. Ол ышкаш чүрттелга бажыңнарының тудуунда штукатура ажылдарының шынарын хынап, түнелдерин партбюрога болгаш участокка чугаалашкан.

Участоктарже чорудун турар хоюдулларының шынарын, ону өй-шаанда чорудун турарын тодарадыры-биле кереэлиг организация үлетпүр бүдүрүлге комбинадынга болгаш дугаары 11 автобаазага рейдини организастаан. Бо чылдың февральда «Тыва даг-дүгү» тудут эргелелинде Күжүгет Алдын-ооллуң, Галина Коляданың, Владимир Салчактың бригадаларында тудут-монтаж ажылдарының шынарын комиссия кежигүнери хынаан. Ханалар салып турары хажыдыышкынларгелер комбинады, дугаары 11 автобааза, тууйбу заводу бүрүлүг болуп турарын барымдаалаан, бо организацияларның коммунистери-биле каттышкан партия хуралын эрттирерин комиссия партбюродан дилээн.

Ол комиссия тудут банкызы болгаш чагыкчы — В. И. Ленин аттыг Тываның даг-дүгү арыглаар комбинады-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Оларның киржилгеан-биле чүрттелга бажыңнарының доозулган объектилерин дужааганының шынарын хынап турар. Ажылды шынар чок кылганы дээш буруулуглардан 3 мун рубльди тыртып алыры-биле, үндүрүп, тууйбу заводуңуң болгаш үлетпүр бүдүрүлге комбинадының чудуткучуларының адрезинге шоодуглуг хуудустарны үндүрген. Четпестерден олар чогуур түнелди үндүрүп, ону чайладырының хемчеглерин алган соонда, ындыг фактылар чайлаттынган.

Тудугның хуусаазын кызырар болгаш тудут-монтаж ажылдарының шынарын экижидер талазы-биле организас-техниктиг хемчеглериниң күүседеазин контрольдаарынче администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссия улут кичээнгей салып турар. Ажыл шагының чидириглерин тодарадыры-биле ажыл хүнүнүң чорудулгазын чыл иштинде чаңгыс эвес удаа сайгарын көрген. Чыл иштинде тудугның ийи эргелели 1075,4 кижи-хүнүн үскени оон түнелинде илереэн. Оон иштинде чүгле тудуг материалдары чогундан 495 кижи-хүнү үстүнген. Ынчангаш участоктарга политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдирерин, идеологтуг планёркаларны чорударын парторганизацияларга саналдаан. Тудуг материалдары-биле хандырылга дугаймда «Шаговартяжстройнуң» мурнуунга тодаргай айтырыг тургузарын администрацияга сумелээн. Партия организациязы 1979 чылдың бирги чартында чорудар политика-кижизидилгелиг ажылдың планын тургускан, а идеологтуг ажыл талазы-биле планёркага «Тыва даг-дүгү тудут» эргелелинде партком секретары үргүлүү олуржуп турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн болгаш тудугның техниктиг деңнелин бедидер, эртемнің болгаш техниканың чедиишкиннерин, комплекстиг механизацияны нептередир талазы-биле хемчеглериниң күсели-биле күш-ажылдың чарыгдалын кызырар талазы-биле хемчеглерни күүседин турарын хынаан рейдилерге комиссия база киржип келген. Парторганизация болгаш референд болүү-биле кады комиссия бүдүрүлгеге кээ турар техниктиг информацияны өөренип көрүп, тудугның хуусаазын кызырар, тудут-монтаж ажылдарының шынарын экижидер талазы-биле чаартыкчы саналдарны нептередириниң айтырыгларын база сайгарын көрүп турар. Эрткен чылын безин экономиктиг ажыктыы 123,3 мун рубльдиг чаартыкчы саналдары кирген. Бо чылдың бирги чартында — мурнундагы чылга деңнээрге, оон экономиктиг ажыктыы алзын өскен.

Тудут-монтаж ажылдарының шынарын, доозулбаан объектилерни кызырар талазы-биле хомудалдарны хынаарынга, комиссия база киржип келген. Бо ажылды комиссия кежигүнү коммунист Н. И. Новикова организастап турар. Ол бүгү ажылдар дээштиг түнелдерни берген. Эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги чартында тудугжулар объектилерни барык-ла хөй нуруузун колдуунда «эки» деп үнелел-биле дужааган.

Онгу беш чылдың дөртү чылында тудут эргелелиниң коллективи тудут-монтаж ажылдарының күрүне планын хуусаа бетинде 7100 мун рубльге күүседир деп социалистиг хүлээлгени алган. Чаартыкчы саналдарны нептередир талазы-биле улут ажылдар кылдынар. Социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче коллективтиң бүгү күжүн мобилизастаарынга улут дузаны администрацияның ажылчорудулгазын контрольдаар комиссия чедирер.

Т. КАЗАНЦЕВА,
«Тыва даг-дүгү» тудут эргелелинде парткомнуң инструктору.

План болгаш бүдүп турар үүле

«ЖИГУЛИЛЕР» КЫЛЫР ХООРАЙ

Тольятти хоорай бөгүн чиик автомобиль бүдүрүп кылыр талазы-биле Европада эң улуг төптериниң бирээзи болу берген. Бистин чүртүвуска болгаш даштыныга нептерелдиг апарган «Жигули» деп машиналарны мында бүдүрүп үндүрүп турар. (Даштыкыже садып үндүрерде оларны «Лада» деп адап турар). Бо хоорай Волга хемниң эриинде, Жигулёвск дагының чоогунда турар.

Ол ийи чыл бурунгаар маңаа бир келгениң база сагышка кирип кээр-дир. Ынчан маңаа кодээ суур дег улут эвес хоорайжыгаш турган болгаш Волганың автомобиль заводунуң тулуу чүгле чаа эгелээнин сактып олур мен.

Бөгүнгү Тольяттиниң чаагайжыды туттунган, кайгамчык чаагай келир үелиг хоорай кылдыр санап болур. Мында чүрттелга бажыңнарының кварталдары онаагай кылдыр төлевилеттинген. Бажыңнар транспорттуң улуг оруктарындан ырак, ынчангаш машиналарның дыңнылбас. Уруглар ажыг черлерин кварталдарның иштинде кылган болгаш кудумчулардан оларны бедик бажыңнар дуглап турар. Чедиг кижилер чоруур эвенаарны урутлар школа баарда кудумчулар кеннес кылдыр ыңгылаан. Амыы үеде хоорай 502 мун чүрттенчилиг, келир үеде миллион чедо бөгөр.

АЖЖОК УЛУГ АВТОЗАВОД

Волганың автомобиль заводунуң корпустары Автозаводск районунуң чүрттакчылыг черлериниң-не чаптылып эгелээн. Оларның чаныбиле эртип чыткаш, маңаа ол ийи чыл бурунгаар эвен куруг хову турган деп чүвеге бүзүрээри берге. Волганың автозаводунуң турар чериниң хемчээли ажжок улуг. Ону завод-хоорай деп адап турары таварылга эвес. Бодап-даа көрүнер даан: оон бажыңнары болгаш дериглелдери турар шөлүң хемчээли 2,3 миллион дорбелчин метр, мында янзы-бүрү 20 мун ажыг единица дериглелдерин тургускан. ВАЗ-де алды ажжок улут бүдүрүге ажылдап турар, оон девискээрин машиналыг безин эргин коорунге алаан хөй шак херек.

Заводтуң партком секретары Ипполит Рымкевич мынчаар чугаалаар: — Телевидел кучүү шагда-ла шиңгээдин ацкан бис. Эгезинде планнап турганы-биле алырга чылда 600 мун машинаны бүдүрүп үндүрер турган. Ынчалзажок амыдыралдың көргүскениби-биле алырга, ону оон-даа көвүдедир аргалыг болган, амгы үеде завод чылда 700 мун ажыг машинаны үндүрүп турар.

Заводтуң эң баштай үндүргени «Фиат-124» деп машинадан оон соонда үндүрген автомобильдерни үндезини-биле чаартып кылган, 62 ажыг күштүг шимчедикчилиг, быжыг кузовтуг болгаш оон өскеда чугула кезектерин солуп, өскерткен. Оон бээр-ле волга автомобильдиң модель бүрүзүнге улам-на чаа-чаа үүлдерни киргилээн.

Баштайгы ВАЗ-2101 болгаш ВАЗ-2102 машиналарының модельдериниң оон дарый завод 1972 чылда ВАЗ-2103 машинаны бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Ол машинада 77 ажыг күштүг шимчедикчилиг тургускан, бир шакта 150 километр чедир дүргеи чоруп болур. Машинаны чорудуп, башкарарын улам сайыралгайжыткан, ынчаңгыр олуттарны эвилиннеп. А 1975—1978 чылдарда бүгү талаза-биле улам болбаазараткан ВАЗ-2101 база ВАЗ-2106 автомобильдер коотун келгилеп.

Партком секретары И. Рымкевич мынчаар улаштынып чугаалаар:— Соолгу чылдарда завод машиналарын улам болбаазырадыгайзыдар талазыбиле чамдык дуракулганы чедин алган. Он бүгүнүң түнелинде бистиң конструкторларывыс коозе черлерге ажыглаар, кача-даа чоруп болур ВАЗ-2121 «Нива» деп, пассажирлерге ажжок таварылчалыг машинаны чогаалап кылганнар. Эрткен чылын Парижке болган автосалон деңнелгезинде бистиң заводтуң бүдүргеи ол машинаны бирги черге турганнарга ооруп турар бис.

Барылын-герман «Штерн» деп журналга мынчаар бижээн: «Нива» кандыг-даа черге ылдык чокка чоруп болур. Кадыр кудургайларны куду безин ол те, чуңма дог доверечилеп бады баар, бир метр чартык хире терең суларны доктаап дивейн-же бээр. Оон улуг бедик дугуйлары кандыг-даа элезинерге болгаш орук чок черлерге торлуп дивес».

22 СЕКУНДА БҮРҮЗҮНДЕ-ЛЕ ЧАА МАШИНА

Волганың автозаводунуң бүдүрүлгезинде эптээр болгаш кузовтар кылыр бир солун чер бар. Чогумна мында бүдүрүлгениң чүс мун кижилиг коллективиниң күш-ажылы-биле янзы-бүрү өөнүг чиик машиналарның сооолгу ажылдарын кылыр. 22 минута болгаш-ла шугумдан бир чаа автомобильди бүрүп дооскаш, бүдүрүп үндүрүп турар.

— Партком секретарының ораларчызы Николай Ивановбиле ВАЗ-2106 база ВАЗ-2103 автомобильдерни чыып эптеп турар шугумнуң ужунга чоруп ор бис. Оон-биле кожа шууштурулганың база ийи шугуму шөйлүп чоруткан. Белеткеп каан өске хевирнин машиналары олар-биле оожум шимчеп кээп турар. Ол арызында Иванов мынча дейдир:

— Мында бис «Жигулилерниң» беш моделин көрүп тур бис. Каяа-даа чоруп болур «Нивана» түскай корпуста эптеп, чыып турар. Бистин шууштурулгавысның нинти узун дүрту бүдүн чартык километр, бүгү үш шугумнарга хары угда 800 автомобильди эптеп, чыып турар. Бир эвес бистиң өске ындыг шууштурулга шугумнарывысты коор деп бодаар болзунарза, командировкацарны уздың алганнар-ла дээре боор. Чүге дизе, нинтизи-биле оон узун дүрту 130 километр болгай.

Николай Иванов мечее мынчаар тайылбырлай-дыр:

— Волганың автозаводунда социологтуг шинчилелдер бюрозу ажылдап турар, шууштурулганың деңнелдеги байдалын олар тодарадып турар. Ол айтырыгны баштай ыяан-ла бүдүрүлгеде профэвилел комитеди-биле дугуржуп алыр. Эртен шууштурулга оожум-на шимчеп эгелээш, чоорту-ла дүргедей бээрлер. Эдлчегнин төнчүзүнде ажылчыннар туруп могай берген үеде шууштурулга шимчээшкини база оожумнай бээр.

ЫНАНЫШТЫЫ, ШЫНАРЫ, ДҮРГЕНИ

Бөгүн делегейниң дөрген чүрттарының оруктарынга совет «Жигулилергее» ужуражыр болур. Ол машиналарга хереглел улам улгадын турар. ГДР-ниң, Болгарияның, Польшаның болгаш Венгрияның оруктарында ындыг миллион хире машина чоруп турар. Чүгле ЭДЧ-ниң кежигүнү чүрттарже чыл бүрүде-ле Волганың автозаводунуң марказы-биле 150 мун автомобильди берип турар.

Автозаводтуң продукциязын ынчаар калбаа-биле хереглеп турарының чылдагаанны чудел? Ол айтырыгны ВАЗ-тың экспорт эргелелиниң начальниги Сергей Борискеге салган бис. Ол мынчаар чугаалаан:

— Беш чыл бурунгаар швед солунга парлаан бир чүүлдү саптып олур мен. Ол дээрге бистиң чүртүвүсче шоолуг кичээнгей салбайн турган солун дээрзин чугаалап каайн. Ынчалзажок ол мынчаар бижээн: «Орустар фиаттан автомобиль садып алган дээрзин хөй кижилер чугаалажып турар. Оон ындыызы-ла, ындыг харын. Ынчалзажок олар ол машинаның оң эки үүлдерин боттарынга шиңгээдип алганнар. Ынчангаш ол автомобильге орус кижи бодунуң угаан-бодалын киирип турган, эң ынаныштыг, эки шыварлыг машина кылдыр кылганы— кол үүл ол».

Ынчаарга «Жигулилерниң» чогаадын кылып бүдүрүп турар кижилер, бистер бистиң заводтан үнген автомобиль ындыг быжыг, ынаныштыг, сентелге чокка дыка хөй километрни эртер аргалыг болганынга чоргаарланыр бис. Амгы үеде ол машиналар бистиң чүртүвүстүң Соңгу түгүнде-даа база Африкада-даа чедиишкиниг ажыглаттынып турар.

Александр САМЫЛНИ,
(ПМА).

ХЕРИН БАЗЫМНАР-БИЛЕ

1949 чылдың июль. Бөзек МЧАЭ-лер каттышкан — Калинин аттыг колхоз үндезилеттинин тургустунган. Тывага коллективизацияның шапкын чалгынга алыскан арат чон колхозту үндезилээринин баштайгы хуралынга 76 өрегени кежигүнге киирип алган. Ынчан малдың ниити баш саны 2050-не хире турган. Тыртар кол куш—аттар 157 баш. Чүдүрер, шанактаар, тергеләрінге аттар кол куш бөөп турганы чугаажок. Ынчангы чаа колхозка аттың 25 андазыны, 30 ылыр, 53 шанак дээш өске-даа үүрмек хереклелдер бар тургулаан.

Тудут суур чоорту сайыраан эгелээн. Колхозтуң конторазын туткан, оон-биле чергелештир идепкейлиг колхозчулар Иван Шойдак, Иван Баллан, Серен Шимит, Соян Чакчын-оол, Адыя Самдан олар өглериниң бажыңнарже бир-ле хугаар кежүп киргеннер. Чаа амыдыралдың эгези шак ынчаар салдынган. Амгы Белдир-Арыг суур магалыг-ла сайыраан.

Колхозтуң баштайгы даргазы човаан Иван Беский-оолду, партия организациязының секретары турган Иргит Тараачыны кым-даа утпаан. Бухгалтерия аппарадынга хөй чылдарда ажылдап келген хоочун ажыллакчы Д. Дирчин, хоочуннар С. Адыя, О. Болат-оол, С. Баржай, С. Чикей, Ч. Баткар, О. Дүктүг-оол, Х. Шойдак, С. Сырат, Д. Оюн дээш өскелер-даа колхозтуң хөгжүлде сайыралынга төлептиг улуг-хуузун киирип келгеннер. Чаңгыс чер-чүрттүгү оларга чоргаарланыр.

Колхоз үндезилеттинин тургустунгандан бээр ам таптыг-да 30 чыл боон турар. Анаа турасказаткан баймрлал чоокта чаа амгы «Чодураа» совхозка солун эрткен. Акыдынма, хөй национальдыг улуг Совет Эвилелиниң өг-бүлезинге Тываның каттышканынан бээр удавас 35 чыл оң болур. «Чодураа» совхоз тургустунгандан бээр 30 чыл болган. Совхозтуң сайыралы Совет Тываның делгем базымнары-биле денге хөгжээн. Ам маңаа чаартылгаларның фактарымаалаарындан чамдык үүлдерни сонуургап көрээлиннер.

Мал ажылы кол черни эзлеп турар. Шаар малдың баш саны — чаарби ажыг мун, хөй колдуунда чиңге нарын дуктуг. Мыйыстыг бода мал эткир, сүткүр угланышкынныг. 1979 чылдың бирги чартында совхоз чартык чылда планнарын: эттти 169 хуу, сүтү 113,3 хуу, дүктү 103,3 хуу күүсеткилээн.

Ниити мал бажының өзүлдезин багай эвес. Күрүнеге дужаар малдың дензини чыл бүрү улгадын орар. Боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип шыдаан И. Данзурун, И. Допаан, Д. Нурзат, С. Араалдын, О. Чамзыг-оол, Х. Долгар, Ө. Көк-оол, О. Лажы дээш өске-даа малчыннарны чоргаарал-биле адап болур. Малдың чаш төлүн менди камгалап ап өстүржүрүнге комсомолчу сакманчылар Т. Нурзат, М. Сырат, М. Араалдын, М. Даржай, Н. Сырат үлүг-хуузун киирип турарлар.

Совхоз сөөлгү чылдарда коданнарны улгаттырып, ылангыя төрүүр малды тускай угланышкын-биле эде организастап тургускан. Малдың кажаа-хораазы эптиг, одаларны шилип тургусканы эки. Быштагларны электрижидер ажыл чоруп турар. Малчыннар келир кышка белеткелди чазын-на эгелээн.

Шагда турганынга бодаарга амгы совхозта машина-техника өлбек: 26 трактор, 45 автомашина, 6 комбайн болгаш кедээ ажыл-агыйның өскеда машиналары бар. Ийи эзлчегге ажылдаарынга чечир 65 тракторист, 48 човаачы болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар отряды бар. Чыргал Кызыл-оол, Михаил Орүйгу, Үкей Хая дээш өске-даа мурнакчы трактористерни алап болур.

Совхоз эрткен чазын барык үш мун чыгам гектар черге тараа болгаш өске-даа культураларны тараан. Оон иштинде 873 гектар чер сугтатты. Сугтатта ийи звено доктаамал ажылдап турар. Алексей Довуу база Алексей Муйнуунун звенолары кайызыдаа эки ажылдап турар.

Чодураажылар бо чыл үнүш-дужүткүр болур дээрзинге бүзүреп турарлар. Ниитиниң малынга чем белеткелиниче бүгү күштү мөөнней, шалыпчы айны чарлаан. Анаа бүгү хөй-ниити киржир. Салдынган сорулганы күүседир дээш бо хүннерде хову бригадазынан ангыда тос балыкту, звенолары тургускан. Хамык ужур ажылды организастап удуртурунда.

«Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының ат-сураа ажыл-хереэ-биле алдаржаан, бараанның сүт бүдүрерин, күрүнеге садарының шынарын санитар-гигиеналыг чурум-биле чорудун турар. Сүт садарының чартык чыл планын совхоз ажыр күүседип. Бо ферма план күүселдезинин талазыбиле районга хөй удаа типлекчи бооп келген. Саанчылар Адыя Хавак, Баткар Оюмаа, Зоя Дежит-оол болгаш өскелер-даа социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип турарлар. Хараал-Тей сүт-бараан фермазын коммунист Чоолу Баткар хөй чылдар дургузунда эки удуртун келген.

Совхозунуң 30 чыл болган байырлалын чодураажылар эки демдеглеп эрттиргеннер. Хөгжүлде сайыралдың, мактадын чылыг сөстерин совхоз директору С. А. Чаңгы-оолдуң илеткелинден дыннаткан. Күш-ажылдың хоочуннары, аныяк-өскеннің дагдыныкчылары орден-хавыаларын хөрек доллур калапкан, чымыганнарның мурнунда хүндүлүг олуттарны эзелилепкеннер. Эдирлепчек ак-ак булуттар чоорту каттыжып, наадымга келген чоннуң таалалын хандырып, хөлегелей каап-даа турду. Ында-мында садыгларны хөйну организастаан. Спортчу маргыдааларны база организастаан.

Байырлалдың стадионунда кижи бажы кизирт. Районнуң удуртур ажылдакчылары, чаржып турар кожазы Эрзин райондан, совхозтардан аалчылар база келген. СӨКП Тес-Хем райкомунуң, улус депутаттарының Тес-Хем район Советиниң күүскомунуң ажыл-агыйлар аразынга шилчипр Кызыл тугун «Чодураа» совхозка тывыскан. Чодураажылардың мурнакчылары—бежен ажыг кижи чартык чылда тергиин ажылдаан дээш шаңнатканнар.

Спортка сонуургалдыглар «Чодураада» эвээш эвес Ону ам-даа сайырадыры кончуг чугула, ылангыя аныяк-өскенни олче чүмү-биле эвилелдээр. Байырлал хүнүнде волейбол маргылдаазынга совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларының командазы типлекчи болган. 64 хоочун, 32 аныяк мөгелерниң хүрежи чылганнарны сонуургаткан. Хоочун мөгелерден Михаил Бадыргы («Кызыгаар» совхоз), аныяк мөгелерден Балдан Омак (Чыргаланды школазы) шүүлгеннер, Хураган Михаил ужуурлешкен.

Чечентелген «Чодураа» Чедиишкинче хере бас-ла.

М. ТИРЧИН.

Беш чылдың кижилери

«Кызыл тудуг» эргелелиниде хоочун тудугжу, коммунист Ч. Ч. Доңгактың бригадазы пайысыалдың дөртү микрорайонунда чаа школа тудуунда ажылдап турар. Мурнакчы бригада социалистиг чаршыта идепкейлиг киржип турар. Олар ростовчуларны «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинин деткип, ынчаар ажылдаарын чедип алырын социалистиг хүлээлгезинде бижип алгай. Бригадада хүн нормазын күүсетпейн баар кижи турбазын чедип алыр дээш олар кызымак ажылдап турарлар. Ында ажылынга ак сеткилдиг, үлүг-нормазын ажыр күүседип турар мурнакчылар хөй. Оларга Борис Куулар, Сергей Толбаа, Эрес-оол Ховалыг, Виктор Шывакпит, Биче-оол Чүлдүм, Аппа Хеймер-оол болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) бригаданың мурнакчылары Б. Куулар, С. Толбаа, Э. Ховалыг, В. Шывакпит олар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң мурнакчы хойжузу Шыван Кайгал-оолович Ооржак бо чылдың кыжын канчаар эрттиргениниң дугайын мынчаар чугаалап орар:

— Бо кышты Чаңгыс-Аашка эрттирдим. Кыштың байдалы берге-даа, мал чеми чедиппес-даа турган болза, 400 ажыг хойну менди кыштаткаш, хураганын база менди ап, хой бүрүзүндеи 3,5 кг дуктуг алдывыс.

ЧУРУКТА: Ш. К. Ооржак кежээки серииниде хоюн одарладып чор.

А. МОНГУШТУҢ сөзү болгаш фотозу.

ХУУСААЗЫ— ИЮЛЬ 27

Ак-Довурак хоорайның комсомолчу-аныяктар бригадаларының аразында калбаргаан социалистиг чаршыда коммунист. «Хүндүлеллиг Демдээ» ордениниң эдилекчизи Галина Коляданың удуртканы шеверлекчилер бригадазы хөй удаа типлекчи болуп келген. Шалыпчы бригада бо чылдың бирги чартында планныг онаалдаларын 118,3 хуу күүсеткеш, тудугжу аныяктар бригадаларының аразында типлекчи болган. Амгы хүннерде бо мурнакчы бригаданың кежигүнери Постоянный суурда 10 садыгжы ажылдаар чаа магазинде шеверлеп ажылдарын кылып турарлар. Олар болгаш мыла ажыллап турар Данзырын Сарыг-оолдуң Ооржак Тараачынның авенолары бо магазинни июль 27-де дужаарын хүлээнгеш, мында ам күженишкиниг ажылдың турар. Ылангыя мында шеверлекчилериниң кылыр ажылы хөй. Галина Коляданың бригадазы магазинниң иштин будуур, чугайлаар шеверлеп ажылдарын чогуур хуусаазында дужаарынга бүзүреллиин илереткеннер. Олар хүнүнүң-не «Чаңдык» хана солунну үндүрүп, мурнакчыларны илередип турар. Оон арындан хүнде нормазын ажыр күүседип турар Севил Чечекти, Зинаида Күжүгетти, Ооржак Артык-ысты, К. Бөрбектиг мактаанын номчуп болур.

Х. МОНГУШ.

Идеология фронтузунуң дайынчылары

КИЖИНИҢ ЭКИЗИ БҮДҮЖҮНДЕ

Хоочун иоммунист, республикада хой чылларда ажылдап келген, дуржулгалыг башкыларының бирээзи Кувиаал Күнзүнович Кууларның ажыл-амыдыралы кижилер-биле, эртем-билиг-биле холбашкан. Хой чылларда үреттүнелдиг ажылдаапының хеченин шаннал-мактал арбын.

Кувиаал Күнзүнович он сес чыл дургузунда пропагандистеп, үжен ажыг чыл дургузунда агитаторлап келген. Ол хой-ниитинин бо парын даалгазын ак сеткилдиг күүсеп, марксизм-ленинизмнин үндезининери-биле, партияның хүн бүрү үндүрүп турар документ, шиитпирлери-биле чоонну танытыпып, амыдыралдың шаның агымындан хеваг-даа чыдыш калбазы-биле бодунуң билиг-мергежилин доктаамал бедидип чоруурларының бирээзи. Оон ажыл-амыдырының эрткен оруу үзүн.

Кувиаал Күнзүнович Кууларның 1945 чылдың июнь айда Чадананың чеди чыл школазын чедишкиниг дооскаш, сес дугаар класстан эгелеп Кызылдың каттышкан школазынга өреник кирген. 1948 чылда ортумак школаны доозары билек, ону мынчаны Тере-Хөл районун Чыргаланды чеди чыл школазынга математика башкызынга томуйлаан.

«Кижи болуру чажыдан» деп тыва чоннуң чечен чугаазында дег. Кувиаал Күнзүнович чажылан будуттуг өөл болуп өзүп келген.

Аныяк башкы ажылдап барганының баштайгы чылында-ла мергежилинге бердингенин, бижиг билиглиин көргүзүп, ажылды чаа өзүп-биле тудуп киришкен. Анаа ийи чыл ажылдап чорда, Кувиаал Кууларны школаның башкыларының комсомол эге организациязының секретарынга соңгаан. Комсомолчу башкыларының болган өреникчилериң ортузунга өредилге-кижизидилгелиг ажылды аныяк башкы эш-өөрүнүп хүн бүрү деткимчези-биле чорудуп келген. Класстан дашкаар ажылдарны, математика болгүмнерин план өзугаар арттырып, сан эртеминге өреникчилериң сонуургалын хайыктырган. Школаның хой-ниитин ажылынга аныяк башкы идепкейлиг кирген, энергиязын, билиин харам чокка үндүрүп келген.

Кувиаал Күнзүновичиниң болган школаның өскелаа аныяк башкыларының чүткүлдүг, кымымак ажылы халас барбаан. Школаның өредилге-кижизидилгелиг ажылы коскузу-биле экижээнин дугайында ол школаның мынчаны директору турган В. Түмен-Байыр ам-даа сактып чугаалап отурар.

Чурумалдың чараш бойдустуг Тере-Хөл Кувиаал Күнзүновичиниң ажыл-амыдыралының кезик-чамдызы болу берген. Чүрүттүлгазының шынчы өскүүн база оон тыпкан. Ол Бүрүктаа Коңгүлдеевиа-биле үш он чыл кады чүрттап, өөрүшкүү, бергелерин денге үлежип келген. Кувиаал биле Бүрүктаа Кууларлар чеди үругну өстүрүп кижилткеннер.

Уругларының улуу Тамара ортумак школаны дооскаш, тускай эртем чедип ап, ам Кызылда Сан министерствозунда ажылдап турар. Ийиги уруу Клара Кызылдың педагогика институдунуң физика-математика факультедин бо чылың чедишкининг дооскаш, ыраккы Тожунуң Ий сес чыл школазынга ажылдаарыбиле аңтташкан. Үшкү, уруу — Капитолина Красноярскинин политехникиг институдунуң Кызылда филиалының инженер-тудуг факультединиң бирги курузун бо чылын доосканы. Ол ам студентилерниң түүжү отрядында ажылдап турар. Ульяназы 1978 чылда ортумак школаны доосканы, 1978 — 1979 өредилге чылында Кунгуртуг ортумак школага пионерниң улуг вожатыйы болуп ажылдап турган. Оон күзели —башкы болуру. Оон артканнары школада база садикте.

К. К. Кууларны 1960 чылда Кызылдың педагогика институдун дооскаш, Өвүр районунуң Торгалыг, Чоон-Хемчиктиң Чыргакы сес чыл школаларынга директорлап келген. 1963 чылдан 1976 чылга чедир Кунгуртуг ортумак школага өредилге эргелекчилеп келген. Соңгу чылдарда ол кылы баксыраадаа, ол-ла школада тыва дыл болган литература башкылаштаан, школада партия эге организациязын чеди чыл улаштыр отурган.

Парта артынга олурупп алгаш, өредиш, амыдыралдың аас-кежин күш-ажылче үдеп каан өреникчилериниң саның хөрээн башкы сапап четпес. Олардан кандыг кижилер үнмеди дээр: артист В. Серен-оол, чолаачы Н. Шыырап, инженер М. Кууларны, башкы М. Чолдайгаа болган оон-даа өскелерни адап болур. Олар шупту ынай башкылың утпайн чоруурлар.

Үжен бир чыл улаштыр башкылап база агитаторлап, пропагандистеп келген дуржулгалыг башкының оруунга кандыг бергелер, өөрүшкү турбады дээр.

Ам-даа аныяк, шилгелек дурт-сынныг, хой чүве чугаалавас кижини Бүрүгуртуг суурнуң улуг, биче чүттанчылары аажок хүндүлээр.

Ч. ДОРЖУ.

Кызыл район.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СӨТА болган ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

АКШ-че Ф. Пимниң аян-чоруу

ВАШИНГТОН. (СӨТА-ның корр.). Великобританияның камгалал министри Ф. Пим албанның аян-чоруун кылып америк пайысылалда чеде берген.

Парлалганың национал клүвүнга чүве чугаалаап, англи чазак СБК-2 совет-америк керээге ат салганынга байыр чедирип турар, чүге дээрге ол болза боо-чепсекке контрольду тургузарының уламчылап турар чорудулгазынга чугуда базым болур деп санап турар дээрзин ол медеглээн. Бүгү керээни балансылаттынган керээ кылдыр көөру эргежок чугуда деп, министр медеглээн. Бис ол керээге байыр чедирип турар бис база америк сенат ону талаларын ат салганы ышкаш кылдыр шак ынчаар күштүг болдуруп бадылаарынга ынанып турар бис.

Ынчалза-даа бодунуң чугаазының кол кезиин англи министр «совет шериг айыылы» деп адаар түүлге бодунуң бодалдарын тураскаткан. Соңгу Атлантика эвилелиниң кежигүннери чүрттарын чепсектиг күштерин эде чепсеглээрнинин болган сайзырангайжыдарының үр хуусаалыг программазын амыдыралга боттандырын чорударынга идепкейлин-биле киржиряне Лондонуң шиитпирлиниге АКШ-ны ол бүзүреткен.

Ф. Пимниң чугаазындан алгаш көөрге, АКШ-тың камгалал министри Г. Браун-биле болган америк администрациянын өскелаа бедик дужаалдыг кижилери-биле ам болур оон чугаалажыышкынары НАТО-нуң шериг белеткелдерин күштелдиреринин аайы-биле эртер. Чижээлээрге, Барын Европага чаа америк ядролуг боо-чепсекти, оон иштинде улам-на ырак черге ажыглап болур «Першинг-2» ракетаны база ол ышкаш чалгынныг ракеталарны тургузарының перспективаларын Вашингтонга чугаалажыр деп турарын ол дыннаткан. Ол системаларны бодуңуң эвилелчилериниге Пентагонуң албадаар деп турарын чажырбайн турары билдингир болгай. Ол чорук болза дишке боо-чепсектин эйдере будүреринин чаа чадазы болу бээр.

В. ГАН.

Дириг кижилерге шенелделер

ВАШИНГТОН. (СӨТА). Кижилерге шенелделер чорудары эрткен үениң хөрээ болган моон соңгаар ону чоруппас дээр дугайында америк -администрациянуң хой саныг бүзүредигдери турбуже, америк тускай албан черлери болган Пентагон ындыг шенелделерни ам бөзин үргүлдевишаан турар. «Фридом» деп дештилелиг солуунуң дынадын турары-биле алырга, Эджвудга (Мэриленд штатта) шериг баазазы тускай медицина программазын боттандырып чорудуп турар Джонс Гопкинстин университетинге күштүг наркотиктерни берип турар. Делегейнин ийиги дайынының соонда тургускан ТРЭ-ниң баштайгы базымнарының бирээзи болза, кижилериң психиказынга салдар чедирер эмнерни ажыглап кылыының «дуржулгазын ажыглаар» сорулгалар-биле хавырган питдержи архивтерни делгереңгейн-биле өреник көөру болган деп, «Фридом» айыткан. АКШ-тың чазааның чажыт меморандумнарынга даянып алгаш, ол шинчилелдериниң үезинде онза кичээнгейни фашистиг тускай албан черлериниң наркотиктерни болган өске-даа эмнерни ажыглап турганынга, а ол ышкаш «байысаалданың тускай методтарын» олардың ажылдап кылып турганынга үнүргеп деп, солун дынаткан.

Ол шинчилелдер соолунде барып ТРЭ-ниң «Ногаан куш» (соолунде ону «Артишок» деп эде адаан) деп нажыт улуг программазы кылдыр өзө берген. Ол программаның тургузугунган ан чугула неләэ болза «кижиниң бодун ап чоруурунга контрольду тургузарынга» эм-херектелдерин шинчилеп тывар талазы-биле ажылдар болу берген деп, оон ыдай солун демдеглээн.

Программаның туруп келгени 30 чылдарының дургузунда дуржулгаларны мун-мун кижилерге е кылган. Дуржулгаларны чүгле АКШ-ка эвес, харын-даа даштыкыга, чижээлээрге, Барын Европага болган Канадага чорудуп турган.

ДИНАСТИЯНЫҢ ТӨНЧҮЗҮ

НЬЮ-ЙОРК. (СӨТА). Никарагуада Сомоса диктаторларының династиязының 45 чыл дүргузунда тергиидели тенген. Ол өг-бүленин эн соолгу чагырыкчыларының бирээзи Анастасио Сомоса июль 17-де күрүне баштынмыны албан дужаалындан ойталаан болган бодунуң чүрттан даштыкыже үнүп чоруурунуң дугайын медеглээн. Вашингтонга ажылдап кылган сценарий өзугаар болган диктаторнуң америк ачын Л. Пензуло-биле чугаалажыышкынарының үезинде чедин алдынган дугуржулга өзугаар Сомосаның орнунга Конгресстин депутаттар палатазының даргазы Франциско Уркуйону томуйлаан.

Бүгү-ле байдалды алгаш көөрге, диктатор Майамиже (АКШ-та) чоруттар. Ол ынаар бодунуң бүгү байлактарын болган капиталдарын баш удур шилчидиннен болган ында эзлел черни база эзээ кат тускай бажыннарны садып алган. Оон өг-бүленин кежигүннери ам ында чүрттан турарлар. Сомбсаны улустуң судунга судтаары-биле тудуп бээр дугайында Никарагуаның Демократтыг түр чазааның негеллезин Каттышкан Штаттар күүсеттпес дээр дугайын бодунуң эдинин дамчыштыр АКШ Сомосага бүзүреткени билдине берген.

Ол-ла үеде национал гвардиянуң аңгы-аңгы кезектери чамдык черлерде тура халышкан улустуң күштеринге удурланыышкын көргүзүрин уламчылаашаан. Ол гвардиянуң кол командылакчызынга Сомоса бодунуң орнунга генерал Санчести томуйлаан. Эн-не кадыг-дошкун тулчуушкуннар түрүтүн мурвуу түүнде Ривас тоогунда боон турар.

САН-ХОСЕ. (Коста-Рика). СӨТА-ның тускай корреспондентиан В. Шеховцовтуң дамчытканы болза, Сомосаның национал гвардиязы Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң өрдатарынга херек кырында удурланып шылавас болу берген деп. СӨТА-ның корреспондентиан-биле беседага Никарагуаның национал катап тургузуушкунунуң Демократтыг түр чазааның кежигүнү Серхио Рамирес Меркадо медеглээн. Демократтыг түр чазак чүрттун бүгү девискээринде байдалды херек кырында контрольдап турар.

Никарагуаның национал катап тургузуушкунунуң Демократтыг түр чазааның сорулгаларының дугайын чугаалап тура, демократтыг эрге-чагыргаларың бүгү күжеиишкиннери чүрттаа амыдыралды болур-чоруру-биле тургузарынче, чүрттакчы чонну аъш-чем-биле болган чүртталга бажыннары-биле хандырарынче, экономиканы катап тургузарынче угланган болур деп, С. Рамирес медеглээн.

АНТИВЬЕТНАМ ЧӨҢГЭЭЛЕР

ХАНОЙ. (СӨТА). 1978 чылдан эгелээш, Пекиниин агентилери америк албан черлери-биле кады Вьетнамдан хуаңяларны — кыдат национал-дың чүрттакчыларны даштыкыже үнүп чорударынче албадаарын орландажып келген деп ВИА агентилелдин тайылбырында айыткан. Даштыкыже үнгеннерни террорисчи хеделишкиннерге өредип турган болган Вьетнамга улур Кыдаттың агрессиязының үезинде ажыглаан. Чогуур өредилге эрткен өске дескеннерни Мурнуу-Чөөн Азианың чүрттарының хой-ниитизин Вьетнамга удур хөөннүг кылдыр тургузарынга ажыглаарын орландажып турар деп, ол агентилел уламчылаан.

Дайын соолундеги экономиктиг бергедээшкиннерни болган чаа дайынның айылын үргулчу ажыглавышаан, баштай Вашингтон, оон соонда Пекин, а амгы үеде ол ийи найысылал кады хеделип турган, кыдат национал-дыг кижилерниң Вьетнамдан дезип үнерин кутказиннер. Ол «операцияның» дузазы-биле олар вьетнам революстуг шимчээшкиннің ат-алдарын баксырадырын, оларын дайынзырак политиказының Вьетнамга чедирген улуг когаралдарын улустуң үттуптарын албадаарын болап турарлар.

САН-ФРАНЦИСКО. (СӨТА). Азиядан даштыкыже кажуп чоруткан 15 мун хире кижини ай санында-да АКШ хулаап алырынга белен дээр дугайында Ак бажынның дынадының тайылбырлап тура, Сан-Франциско да үнүп турар «Сан рипортер» солун Азиядан дескеннериң хой келин будурулге эдлериниге дарладыр кижилер болу бээр деп бижээн. Будурулге эдери чиик өртектиг ажыл күжүн алырын күзеп турарлар. Расистер тергиидеп турар АКШ-ка хоргадаарының мурнунда олар америк негрлерни айтырар ужурлуглар. Бодунуң аарберге салым-болунуң дугайын каржы-дошкун узуткаашкынарга таваржып турар Американың үндезин чүрттакчылары индейлер-даа, расизмнин аажылаашкынынга таваржып турар Латин Америкадан келгеннер-даа чугаалап берип болурлар деп, ол солун бижээн.

БЕЙРУТ. (СӨТА). Палестинаның араб улузу «вьетнам дескеннер» деп адаар түүлбиле хөлбаштыр империализмнин болган реакциялың аңаа удур хоп-меге кампаниязы чорудуп турары социалистиг Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илередип турар деп, Палестинаны хосталарының демократтыг фронтузу медеглээн. Империалистиг агрессия болган даарбедээшкин хой кижилерниң дезин чоруурунга чедирген деп, медегледе онзалап демдеглээн.

АКШ-тың чазааның халашканы

ВАШИНГТОН. (СӨТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картериң чазааның бүгү кежигүннери, президентиниң бүгү чөвүлекчилери болган тускай дузалакчылары халажырының билдириишкиннерин киргеннер деп, Ак бажыңның парлалга секретары Дж. Пауэлл чарлаан.

Чоокку тоогунуң дургузунда эрге-чагыргага турарының хуусаазы төмөөнде АКШ-тың чаңгыс-даа президентизи бодунуң «дээди эшелонунуң» бүгү кежигүннериниң хары угда халажыр дугайында ындыг саналдарны ап көрбээнинин фактызы болу берген түүлүн аңаа эвезин онзалап демдеглеп турар.

Парлалганың демдеглеп турары-биле алырга, администрацияны эде организастаарының инициатору президент Дж. Картер боду болган. Оон-биле кады АКШ-тың чазааның халашканы экономика кызызында кризистиг, чижээлээрге, энергетиктиг кризистиг чидиглегени-биле холбашкан улуг бергедээшкиннерге администрацияның таварышканы-биле болган деп, политиктиг тайылбырлакчылар санап турар. Чурт үеттиг пуру чаа кудулап батнап. Албанның сан-түннерин өзугаар алырга, ам безин чоокку үеде АКШ-ка ажыл чоктарының саны ийи-үш миллион кижиге өзер, а инфляцияның темпилери чылда 14 хуу болур.

Администрацияның кол кежигүнериниң халажырының дугайында билдириишкиннер политика-биле эде тургузарынга болган эде организастаарынга президентиге долу хосталганы бээрнче утланган деп санап турар.

ЮПИ агентилелдин хеченлеп турары-биле алырга, халажыр дугайында шиитпирге 1980 чылда президентиниң болган конгресстиң чоокшулап олурар соңгуллалары улуг салдарлыг болган. Соңгулда кампаниязының бүдүүзүнде Дж. Картер бодун долганлыр турар кижилериниң арааныдан политиктиг үзел-бодал талазы-биле «эй-не кошкак» ажылдакчылардан хосталып алырын күзеп турары илдең деп, ЮПИ онзалап демдеглээн.

Тайылбыр булуңу

ИРАН ИСЛАМ РЕСПУБЛИКА

Иранны 1979 чылдың апрель 1-де албан өзүзу-биле Ислам республика деп адаан. Күрүне тургузуунуң дугайында референдум (бүгү улустуң бадылаашкыны) эрткен соонда, ол дугайын шажын-политика ажылдакчызы аятолла Р. Хомейнин радио дамчыштыр чонга кыйгырынга чарлаан.

Март 30—31-де бадылаашкынга 16 хар четкен хамаатыларның 98 хуузу киришкен. Бадылаанларның кол нуруузу — 97 хуузу — республика тургузуун үүлдүгүнгеп. 50 ажыг чыл бурунгаар англи колонизаторларның чонга албадал-биле сыгап олуртканы Пехлеви хаанларның салгалының каржы-дошкун чагыргазы оон-биле үзүлген.

Хаанныг эрге-чагыргага, империализмге удур революция улус чоннарның эргеажыктарынга таваржыр социал-экономиктиг чаартылгаларны Иранга эгелээр орукту ажыктан. Оон-биле кады Барының чүктүн чүрттары, ылаңгыя АКШ-биле деңгеесс эргелиг кереэлерни чок кылыр арга тургустунган.

Тегеранга тиилелгени чепсектег тура халышкынның соонда, 1979 чылдың февраль 12-де тургустунган түр чазак өзугаар өзу-турумунуң күрүне-политика аппарадын узуткаар болган республика тургузуунуң үндезинин салыр сорулгалыг турган. Түр чазак баштайгы хүннерден эгелээш-ле, элээн хой чугула шиитпирлерни хүлээп алган. Оларның иштинде — хаан чораан Мохаммед Реза Пехлевиге хамаарыштыр база. Чижээ, хаанныг, оон өг-бүлезинин өнчүзүн болган акша-хөрецизин хавырар, дужүрткен хаанның Иранның хамаатызы болур эргезин казыыр талазы-биле хемчеглер алдынган. Оон даштыкы паспортун чок кылган. Тегеранга ажык судту (боду бар-даа, чок-даа болза) арттырер деп шиитпир бала бар.

Хаанның ынак организациязы — чажыт полиция САВАК-ты тараткан. Ол армия-биле кады хаан өзү-чурумунуң идегеллиг чөленгижи турган. Армияда, полицияда болган жандармерияда арыглаашкынны чорудуп, чонга удур буруулуг кижилерге кеземчени опаап турар.

Чүрттүн ажыл-агыйы чоорту чурумчуп бар чыдар. Нефть тывыжы көвүдээн. Ам ол делегей рынокторында өстүп келген.

Иранның национал нефть компаниязының удуртулгазы бодунуң продукциязын Делегейнин нефть консорциумунуң дузазы чокка боду садар деп чарлаан. Ук консорциум «дузалаан» дээш миллиард-миллиард долларны ап келген. Оон аңгыда ол Ирандан нефтинин садып алыр өртээ-биле ону өске чүрттарга садарының өртээнин ылгалындан хүнүн-не 3,5 миллион долларны «ажылдап ап» турган. Ам ол кайгамчык хой хөренги республиканың ажыл-агыйынга ажыглаттынар.

Республиканың чазаа даштыкы политика талазы-биле империализмге удур турушту эдлеп турар. Чүрттүн удуртукчулары Иранның америк империализмден хамаарылганы фактызы болу берген. Ол чугула дуржулгаларны чок кылыр, иран черни америк шериг баазазы болдурган дугуржулгаларны узуткаар дугайында каш удаа медеглээн. 50 мун америк шериг чөвүлекчилериниң хой кезин чүрттан үүнүп чораан. Хаанның АКШ-тан, Англиядан, ГФР-ден болган өске-даа капиталистиг чүрттардан боо-чепсек садып алыр талазы-биле хой миллиард түүнүг чагыгларын ара соксаткан.

Иран СЕНТО шериг блогундан үнгеп. Оон соонда оон Пакистан биле Турция үне берген, мынчангаш ук блок колдуунда буурап дүшкен.

Иранның чазаа Азияның, Африканың Национал-Хосталгалыг шимчээшкиннерин, оон иштинде Палестинаның араб улузунуң бодунуң эргелери дээш демиселин деткип турарын медеглээн. Иран египет-израиль «тайбың кереэзин» шиитпирлин-биле буруу шапкан. Иран чазак Израиль-биле бүгү экономиктиг, политиктиг болган шериг харылаазазын үскен.

Хоозураан экономиканы катап тургузарында бергедээшкиннер хой. Дыка хой күрүне болган хуу бүдүрүлгелер ажылдавайн турар. Чиг-эт, артын кезектер чедишпес, чаңчыл болган садыг харылзаалары үзүлген. Даштыкы монополияларның дузазыбиле туткан күрүне бүдүрүлгелери чүгле эптеп-чыыр заводтар болур, оларны ажылдадыр дээрге ук монополиялар эптээр белдиилерни болган кезектерни Иранга сатпастай берген. Банкыларда акша чок. Хаанның Ш. Бахтиар баштаан соолгу чазаа дүшкен соонда 3,5 миллион доллар өре артып калган.

Ажыл чок чорук айтырыы дыка берге, амгы үеде ажыл кылып шыдаар 3,5 миллион ираннар ажылдавайн турар. Байдалды эвээш-биче-даа бол экижидер сорулга-биле чазак ай санында ажыл чоктарга дуза кылдыр 120 миллион долларны үндүрүп бээр деп шиитпирлээн.

Амгы үеде республиканың конституциязының төлевилелин ажылдап кылып турар, ону сеелүүде бадылаары-биле киирер. Чаа конституция өзугаар парламентиге соңгуллалар чай төнчүзүнде болур. Бичан республиканың чазаа томуйлаар. Чазак чүрттүн социал-экономиктиг хөгжүлдезинин үр хуусаалыг программазын ажылдап кылыр.

Чаа Иранны тургузарынга бодунуң үлүүн Иранның Улустуг партиязы (Туде) киирип турар. Хаанның кадыг-дошкун өзу-чурумунуң үезинде хой-хой шылгалдаларны, бергелерни шыдажып эрткен, бодунуң дыка хой кежигүннерин чидирген ол партия барык үжен чыл иштинде чажыт байдалга ажылдап келген. Ол түгле бо чылдың март айда ажык байдалче үнгеп. Туде партияның ТК-зы «Мардом» деп солуунну база аныяктар болгаш ажылчыннар солуунуң үндүрүп турар. Партияның Төп Комитединиң бирги секретары Н. Киявури хой чылдарда даштыкыга ажылдап, чүрттап турган. Ол чүрттүнче чанып келген. Тегеранга парлалга конференциязы кылган. Төп Комитеттиң XVI пленумунга ажылдап кылганы программаны чарлаан.

Иштики политика талазы-биле Туде партия аятолла Хомейниниң ислам республика дугайында инициативазын деткип турар, түгле дээрге иран революциянның удуртукчузу ол билиишкинге чүрттүк долу хамаарышпас чоруун, бүгү чонга демократтыг хосталгаларны хандырарын, ажылчы чоннарның чаагай чоруун көдүрерин, дарлаашкынга удур демисежирни киирип турар.

Ажыл-агый талазы-биле Туде Иранның империализмден хамаарылгалыг чоруун долузу-биле узуткаар, чүрттүк экономиказын бодунуң чонунга бараан болдурар сорулга-биле үдезин чаартылгаларны чорудары чугула деп санап турар.

Даштыкы политика империализмнин Иранга албадап тургаш кылдыртканы бүгү шериг-политиктиг дугуржулгаларны чок кылыр, девискээр талазы-биле бүдүн-бүрүн чоруун хандырар, чүрттүн национал хамаарышпас чоруун быжыглаар сорулгалыг болур ужурлуг.

Республикажы Иранны тургузарының талазы-биле Туде партиянын идип үндүрген программазын чон билин база деткип турар, түгле дээрге, ук партия чонунуң эргеажыктарының өзулуг намгалакчызы болуп турар.

Республиканың удуртулгазы бодунуң соңгу чүктө ижазы — Совет Эвилели-биле чаагай ижа-хелбээ харылзааларны хөгжүдер деп чаңгыс эвес удаа медеглээн.

Бистиң чүртүүстүң экономиктиг болган техникиг дузаламчызы-биле Иранда 150 үлетпүр объектилерни туткан ийикпе, азы тудуп турар. Оларның дыка хөйү, чижээ, Исфаханның металлургия комбинады, Арак хоорайда машина тудуушкын заводу, шахталар болгаш рудниктер иран национал үлетпүрүүн бир ямзы фундаментилиг апарган. Ол будүрүлгелерге он-он мун ираннар ажылдаар черлерни алган, оларның дыка хөйү бедик мергежилдиг специалистер апарган.

Иран Ислам Республика чаа тургузугуун доктаарының болган быжыглаарының оруу-биле баштайгы базымнарны кылып турар.

ӨЗҮМҮ ЭКИ

Суг-Аксы ортумак школазының чанында ногаа өстүрер дуржулга участогу бар. Ында язы-бүрү чечектер онза чараш. 4—7 класстарның өреникчилери чечек, ногаа өзүмнерин, картофель, капуста, кулча, кукурузаны канчаар ажаарын өреник турар. Ону башкы Долума уругларга айтып берип, боттарының бажыннарында ногааларны ажаарынга база дузалыг түүлдерин өредип турар.

О. БОРАШ.

Чоон-Хемчик район.

Чурумчутса чогуур

Эрзиниң ажылчы чоннары боттарының хуузунда малын күрүнеге садып, оон-биле ажыл-агыйларының эзт планын күүседириге эвээш-биче-даа бол үлүүн киирип турар. Улустуң хуузунда малын Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхоз хүлээп алыр. Ол ажыл-агыйның төлээлекчизи Эрзинде чеде берген, саткан малды ында хүлээп ап турары чогумчалыг.

Ынчалза-даа чонга копчуг таарымча чок түүл бар. Ол дээрге саткан малдың өртээн дораан төлевейн турары-дыр. Садар малды 40—50 километр черден бир-ийи хүн сүрүп чораан, чедирип кээр. Оон садарга өртээн туда төлеп бербес. Совхоз акша шилчитпээн дээш, Эрзинде банк чери мал өртээн төлевейн турун бээр. Ынчангаш ырак-узак черлерден мал саткан кижилер үшдөрт катап Эрзин чоруур ужурга таваржып, улуг шүүделди үндүрүп турар. Мону чурумчудары негеттинип турар.

Мал садарга өртээн дораан бербес боорга, чүрттакчы чон хуузунда малын күрүнеин эзт планынга киириштирбейн, шүүдеп турарындан түвексингеш, райпога садары ковүдээн. Бо-да хевээр турар түве болза, мал садары улуг даржыктыг-дыр. Совхозка саткан мал күрүнеин эзт планынга кирер болгай. Районнуң хамаарышкан органнары ону канчаар өреник көрбес чоор?

С. СОЯН.

ҮНҮЖҮ ЧААГАЙ

Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтуң төвү Ак-Тал суурга бо чылын картофель, ногаа тарып өстүрер дээрге, ямзы-бүрү чугаалар тургулаан. Чамдык чүрттакчылар: «Тайга эдээ серин чөрге картофель, ногаа кайын үнер. Маңаа ону тарыырының орнунга Чал-Кежиг-ге азы Баян-Колга олуртканы дээре» дижип турган.

Ынчалзажок совхозтуң специалистери Ак-Тал суурга ол культуралар үүнүп болур деп бүзүреткен. Түгле бүзүреткен эвес, харын Саян артындан картофель, ногаа үрезинин садып алырын организастааш, ажылчыннарны оон-биле хандырган. Оон аңгыда, Могай ховузунда суггаттыг черни чарып, болбаажээ, хаанныг, оон өг-бүлезинин өнчүзүн болгаш акша-хөрецизин хавырар, дужүрткен хаанның Иранның хамаатызы болур эргезин казыыр талазы-биле хемчеглер алдынган. Оон даштыкы паспортун чок кылган. Тегеранга ажык судту (боду бар-даа, чок-даа болза) арттырер деп шиитпир бала бар.

Хаанның ынак организациязы — чажыт полиция САВАК-ты тараткан. Ол армия-биле кады хаан өзү-чурумунуң идегеллиг чөленгижи турган. Армияда, полицияда болгаш жандармерияда арыглаашкынны чорудуп, чонга удур буруулуг кижилерге кеземчени опаап турар.

Чүрттүн ажыл-агыйы чоорту чурумчуп бар чыдар. Нефть тывыжы көвүдээн. Ам ол делегей рынокторында өстүп келген.

Иранның национал нефть компаниязының удуртулгазы бодунуң продукциязын Делегейнин нефть консорциумунуң дузазы чокка боду садар деп чарлаан. Ук консорциум «дузалаан» дээш миллиард-миллиард долларны ап келген. Оон аңгыда ол Ирандан нефтинин садып алыр өртээ-биле ону өске чүрттарга садарының өртээнин ылгалындан хүнүн-не 3,5 миллион долларны «ажылдап ап» турган. Ам ол кайгамчык хой хөренги республиканың ажыл-агыйынга ажыглаттынар.

Республиканың чазаа даштыкы политика талазы-биле империализмге удур турушту эдлеп турар. Чүрттүн удуртукчулары Иранның америк империализмден хамаарылганы фактызы болу берген. Ол чугула дуржулгаларны чок кылыр, иран черни америк шериг баазазы болдурган дугуржулгаларны узуткаар дугайында каш удаа медеглээн. 50 мун америк шериг чөвүлекчилериниң хой кезин чүрттан үүнүп чораан. Хаанның АКШ-тан, Англиядан, ГФР-ден болган өске-даа капиталистиг чүрттардан боо-чепсек садып алыр талазы-биле хой миллиард түүнүг чагыгларын ара соксаткан.

Иран СЕНТО шериг блогундан үнгеп. Оон соонда оон Пакистан биле Турция үне берген, мынчангаш ук блок колдуунда буурап дүшкен.

Иранның чазаа Азияның, Африканың Национал-Хосталгалыг шимчээшкиннерин, оон иштинде Палестинаның араб улузунуң бодунуң эргелери дээш демиселин деткип турарын медеглээн. Иран египет-израиль «тайбың кереэзин» шиитпирлин-биле буруу шапкан. Иран чазак Израиль-биле бүгү экономиктиг, политиктиг болгаш шериг харылаазазын үскен.

Хоозураан экономиканы катап тургузарында бергедээшкиннер хой. Дыка хой күрүне болгаш хуу бүдүрүлгелер ажылдавайн турар. Чиг-эт, артын кезектер чедишпес, чаңчыл болган садыг харылзаалары үзүлген. Даштыкы монополияларның дузазыбиле туткан күрүне бүдүрүлгелери түгле эптеп-чыыр заводтар болур, оларны ажылдадыр дээрге ук монополиялар эптээр белдиилерни болган кезектерни Иранга сатпастай берген. Банкыларда акша чок. Хаанның Ш. Бахтиар баштаан соолгу чазаа дүшкен соонда 3,5 миллион доллар өре артып калган.

Ажыл чок чорук айтырыы дыка берге, амгы үеде ажыл кылып шыдаар 3,5 миллион ираннар ажылдавайн турар. Байдалды эвээш-биче-даа бол экижидер сорулга-биле чазак ай санында ажыл чоктарга дуза кылдыр 120 миллион долларны үндүрүп бээр деп шиитпирлээн.

Амгы үеде республиканың конституциязының төлевилелин ажылдап кылып турар, ону сеелүүде бадылаары-биле киирер. Чаа конституция өзугаар парламентиге соңгуллалар чай төнчүзүнде болур. Бичан республиканың чазаа томуйлаар. Чазак чүрттүн социал-экономиктиг хөгжүлдезинин үр хуусаалыг программазын ажылдап кылыр.

Чаа Иранны тургузарынга бодунуң үлүүн Иранның Улустуг партиязы (Туде) киирип турар. Хаанның кадыг-дошкун өзу-чурумунуң үезинде хой-хой шылгалдаларны, бергелерни шыдажып эрткен, бодунуң дыка хой кежигүннерин чидирген ол партия барык үжен чыл иштинде чажыт байдалга ажылдап келген. Ол түгле бо чылдың март айда ажык байдалче үнгеп. Туде партияның ТК-зы «Мардом» деп солуунну база аныяктар болгаш ажылчыннар солуунуң үндүрүп турар. Партияның Төп Комитединиң бирги секретары Н. Киявури хой чылдарда даштыкыга ажылдап, чүрттап турган. Ол чүрттүнче чанып келген. Тегеранга парлалга конференциязы кылган. Төп Комитеттиң XVI пленумунга ажылдап кылганы программаны чарлаан.

Иштики политика талазы-биле Туде партия аятолла Хомейниниң ислам республика дугайында инициативазын деткип турар, түгле дээрге иран революциянның удуртукчузу ол билиишкинге чүрттүк долу хамаарышпас чоруун, бүгү чонга демократтыг хосталгаларны хандырарын, ажылчы чоннарның чаагай чоруун көдүрерин, дарлаашкынга удур демисежирни киирип турар.

Ажыл-агый талазы-биле Туде Иранның империализмден хамаарылгалыг чоруун долузу-биле узуткаар, чүрттүк экономиказын бодунуң чонунга бараан болдурар сорулга-биле үдезин чаартылгаларны чорудары чугула деп санап турар.

Даштыкы политика империализмнин Иранга албадап тургаш кылдыртканы бүгү шериг-политиктиг дуржулгаларны чок кылыр, девискээр талазы-биле бүдүн-бүрүн чоруун хандырар, чүрттүн национал хамаарышпас чоруун быжыглаар сорулгалыг болур ужурлуг.

Республикажы Иранны тургузарының талазы-биле Туде партиянын идип үндүрген программазын чон билин база деткип турар, түгле дээрге, ук партия чонунуң эргеажыктарының өзулуг намгалакчызы болуп турар.

Республиканың удуртулгазы бодунуң соңгу чүктө ижазы — Совет Эвилели-биле чаагай ижа-хелбээ харылзааларны хөгжүдер деп чаңгыс эвес удаа медеглээн.

Бистиң чүртүүстүң экономиктиг болган техникиг дузаламчызы-биле Иранда 150 үлетпүр объектилерни туткан ийикпе, азы тудуп турар. Оларның дыка хөйү, чижээ, Исфаханның металлургия комбинады, Арак хоорайда машина тудуушкын заводу, шахталар болгаш рудниктер иран национал үлетпүрүүн бир ямзы фундаментилиг апарган. Ол будүрүлгелерге он-он мун ираннар ажылдаар черлерни алган, оларның дыка хөйү бедик мергежилдиг специалистер апарган.

Иран Ислам Республика чаа тургузугуун доктаарының болгаш быжыглаарының оруу-биле баштайгы базымнарны кылып турар.

КӨРҮКСЕНЧИГ, ОЙНАКСАНЧЫГ

Хөй национ алдыг улуг Совет Эвилелинде Тыва АССР эң-не аныяк республика. Республикавыстың өзүп, сайзырап орарын көргеш, кижиниң сагыш-сеткили ала-чайгаарла кыптыгып кээр. Шаныы сайзыралды база республиканың оруун көргүскен ёзулуг кино бисте ам-даа үнмээн. Бо дугайында чоп чугаалажып, бистиң хоочун-даа, аныяк-даа артистеривистен айтырыгны салып турар.

1959 чылдан бээр — чээрби чыл дургузунда чүгле ийи кинону чоп көрген. Ынчалзадаа ук киноларда («Ак-көк хемниң кижилери», «Эзиниң девин») иштизи-биле чонуң ажыл-ишин, амыдырал-чуртталгазын долу, тодаргай көргүзүп шыдаваан. А уран-чечен кинога ажыглаар материалдар бистиң республикада хөй дээрзин кым-даа билир. Тыва феодализм үезинде кандыг турганыл, алдан-маадырларның тура халыышкыны, тыва чонуң национал-хосталгалыг революциязы, Тывага хамааты дайыны, ооң улуг ССРЭ-ге эки тура-биле каттышканы, амгы үеде социалистиг Тываның чаагай амыдыралы дээш көргүзер болза түүлдер-ле хөй.

Киргизия, Якутия, Бурятия, Грузия, Армения болгаш өске-даа улуг, бичге аңы-дүмалышкы республикаларның амыдыралын, төөгүзүн көргүскен киноларда чылдың-на он-оны-биле үнүп турары кончуг-ла өөрүнчүг. Сөөлгү үеде тыва артистерни өске республикаларның киноларынга ойнаары-биле доктаамал чалап турар апарган. Бо чорук бистиң хоочун-даа, аныяк-даа артистеривистиң кинога ойнаар талазы-биле мергежилиниң өзүп турарының херечизи. Оларның аразында Максим Мунзук, Александр Тавакай, Ольга Ензакты элээн хөй киноларга ойнаары-биле чалап турар.

Мен бодум шин артизи кижи болгай мен. А сөөлгү үеде кинога ойнаарынга база үлүүм киирип турар мен. Бо бүгүнү хире-шаамче база чедиишкинним деп санап, ойнаар рольдарымга кызымаккай белеткевин ап, кинога тырттырып чоруур мен. Кандыг-бир чаа тыва кино үнер апараза, аңаа кырган кижиниң ролюн ойнаксаар ийин мен.

Кино кылыр талазы-биле ук айтырыгны шиитпирлеп, удуртур ажылдакчылар-биле чугаалажып көөрге, кино сценарийи бижиир кижи Тывада чок деп санап турар. Кино сценарийин үүгле ону билир кылдыр өөренип алган кижилер бижизин дээш манап турарыска херек бүдер бе? Кино кылып болгу дег номнар безин бар шыкажыл. А кино сценарийин бижип болгу дег салым-чаанныг аныяк-даа, хоочун-даа культура ажылдакчылары, чогаалчылар, журналистер бисте чок дээр болза таарышпас. Ол шыкаш бистиң республиканың ажыл-амыдыралы-биле таныш сценаристерни улуг хоорайлар Москва, Ленинградтан үүге чалап ап, оларга консультацияны берип турган, кино сценарийин болур-чогуур шаа-биле бижиттирип болбас деп? Бо дугайты бодум хуумда сагыш аарып, Тыва дугайында эки сценарий-биле кылып үндүрген кино кажан-на болу бээр ирги деп күзеп, көрүксеп, манап чоруур кижи мен.

Н. ӨЛЗЕЙ-ООЛ,
РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи.

МАЯКОВСКИЙНИҢ ДАЧАЗЫНДА

Чылдың-на июльдуң 19-та, В. В. Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнде, ооң дачазынга кижилер дыка хөй-биле чыглып кээр. Москва чоогунга Пушкино хоорайның Акулов деп даанда ооң дачазы турып турар. Маная Маяковский 1920—1924 база 1927—1928 чылдарда чурттап турган. Ол ыяап-ла Акулов даанын чанында хем, арыг чоогунга дача дилеп тып алгаш чурттап, ажылдаар чанчылдыг чораан.

Бистиң хүннерге чедир ол дачалардан үүгле чангыс дача арткан. Ооң улуг демир ханалында мынча деп бижээн: «Бо дачага 1921—1922 чылдарда шулукчу Владимир Владимирович Маяковский чурттап, ажылдап чораан. Ам бо дачада шулукчүүн музей-библиотеказы бар». Поэзияга ыяктарның солуп чыыжы Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнде чылдына манаа эртер. Ынчан артистер, шулукчулер, чогаалчылар сураглыг шулукчүүн чогаалларын чыылганнарга номчуп, ук чогаалдарның төөгүзүн тайылбырлап, таныштырып бээрлер.

...Дачаның бирги өрээли. Мында номчуттунарынга таарымчалыг столдар. Маяковский манаа воскресенье санында чогаадыкчы эш-өөрүгбиле ужуражып, бодунуң болгаш өске-даа келгеннерниң чогаалдарын сайгаржып, чамдык таварылгада изигленчип, маргыжып-даа турган...

Бирги өрээлдиң чанындаазының хемчээли бичии. Ол Маяковскийниң кабинеди болгаш удуур өрээли ол. Ам мында улуг эвес стол биле эрги самовар бар. Самоварны музейге Маяковскийниң бажыңының ажылын кылчып берип чораан Евдокия Егоровна Каинова тураскаал кылдыр берген. «Менги аъш-чем, бажың ажылы кылчып бээрин дилээрге, күзелдим-биле кылып. белеткеп берип чордум. Ооң өөрүү-хөренгизи өскелернин ышкаш хөй-даа эвес, чегейн кончуг чораан. А оон кижи «Мынчаар ажылдап, чурттаарга таарымча чогу кончуг эвеспе, Владимир Владимирович?» деп айтырарга ол: «Менээ хөй-ле эт-септин, улуг өрээлдиң херээ-даа чок. Бижиттинер, чуруттунар столум бодур, удуур орнум бо-дур, ийи сандайым бо-дур—бирээзи бодумга, бирээзи— кады чугаалажыр ажымге» деп кысказыбиле харылап каар. Ындыг улуг шулукчүүн ол харе бодүүнүн кижи кайгаш ханмас.

Владимир Владимирович хөй болгаш шудургу ажылдап чораан. 1920—1921 чылдарда ол Россияның телеграф агенствозунуң ажылдакчызы болбушаан, бодунуң «Россияның телеграф агенствозунуң соңгаларының сатиразы» деп чогаалын уламчылап бижээн. Маяковский сөөлүнде барын «Мен бодум» деп автогравынга мынча деп бижээн: «Россияның телеграф агенствозу. Үен-даян деникинчилер халдап турар. Бижип-даа, чуруп-даа тур мен. Үш муң плакат чураан, алды муң автограф кылдым». Каинованың сактыышкынарындан мындыг одурулларны номчаан, Маяковскийниң кайы хире кызымак ажылдап чораанын кижи билип каар. «Маяковский удуурунга ынак эвес чораан. Чамдыкта бүдүн дүн дургузунда бижиттиниң, чогаал ажылын кылыр, шудургузу-ла кончут кижи. Эртен бажының аштап бээр дээш чедип кээрге, бижиттиништаан хевээр орар. Кижини көрүп кааш, данны атсы чогааткан шулуктерин ыытқыр номчуп-номчуп, таарымаан одурулларын чараштыр эдеринбиле катап-ла бижиттингеш оруптар. Ооң таакпылаарын кижи кайгаар. Ынчалза-даа ажылынга кончут-ла сундулуг кижи-дир деп чүвени мынчага чедир магадап ханмас мен.»

Пушкинога Маяковский хөй шулуктер бижээн. Оларның иштинден «Даг эдээ Пушкино. Акулово дагларынга могейип...» деп шулуу ооң эки шулуктеринге хамааржыр. Бо шулуун Маяковский бодунуң эки шулуктериниң бирээзи деп санавышаан, ооң боду-биле ужуражылгалар бооп турар үеде ыяап-ла номчуур турган. Шулукчүүнүң чурттап, ажылдап турган дачазының өрээлинге кире бергеш эрги самоварны кижи дораан-на эскерип каап, ооң «...олур че, чырыткы» дээн одуруун саптып кээр. Ол самоварны чанынга Маяковский боду чаасканаан-даа, эштери-биле-даа шайлап, ол-бо чүүлдер дугайында чугаалажып, маргыжып-даа турганы каракка кестүп кээр. Ол-ла дачага ооң шулуктериниң очулгазын немец дылга кылып турган Рита Райт кады чурттап, эртенин-не ооң-биле кады чемненип, очулгалар дугайында чугаалажыр турган. Маяковский Москваже барбаанда аллеяларынга таваар базып, чогаадырынга ынак турган. Сад ишти серии хемдеп салгын оожум сырынаап, сылым-чаанныг шулукчүүлүг бодалдарны киирип турган. Ынчан ыракымын чүү дээр. Ынчалза-даа сураглыг шулукчүүнүң төрүттүнген хүнүнде, июль 19-та бо бичин бажынга хөй-хөй аалчылар келири чанчыл болган. Ынчаарда хөлээзиниг-ле ийин, ындыг болур-даа ужурлуг.

А. АШМАРИН.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАЙ

Баян-Кол ортумак школазының тоску классчыларындан 1978 — 1979 өөредилге чылында школаның мурнундан тускайлаан бүдүрүлге бригадазын организастаан. Бригаданың удуртукчу башкызынга В. Монгушту бижиглаар кылдыр башкылар чөвүлели томуйлаан.

Бригадада 27 өөренікчи бар. Оларны үш звенога хуваап тургускан, звено бүрүзүнде ийи-ийи— алды бригада чөвүлели бар. Бүдүрүлге бригадазы поварлыг, чемненир, удуур, чыдар чер-биле хандыртынган. Үк бригада 46,5 га шөлдү суттарын тарыыр, ону органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелер-биле болбаазырадыр хүлээлгелиг. Шөлде ам чочак-тараа, сула сагландайндыр өзүп келген. Өөренікчилер дүжүт эки болзун дээш шөлдү бок үнүштерден доктаамал арыглап, аштап турарлар.

0,5 га черде капуста, огурец тарып олурткан.Ооң суттарылгазын болгаш пинти ажаалдазын бригада кежигүннери агрономнуң айтыышкынын ёзугаар кылып турарлар. Бригаданың звенолар аразында социалистиг чарыышты организастаан. Бирги черни алган звено Шушенское, ийиги черни алганы— Ак-Довурак хоорайже, үшкү черни эвлээни— Хову-Аксыче экскурсиялаар путёвкалар-биле шаннадыр.

Хову ажылдарындан ангыла культура-массалыг, политика-кижилидилгелиг ажылдарны доктаамал чорударынга совхозтуң дирекциязы, партия, ажылчын комитеттери доктаамал кичээнгейни салып, өөренікчилериниң бүдүрүлге бригадазының күш-ажылының үре-түнелдиг болурунче сагыш салып турар. Ооң түнелинде 9«А» классты 2 звенозу чарыштың типлекчилери болуп, мурнакчы атты чедип алган.

Өөренікчилериниң бүдүрүлге бригадазы төрээн совхозунуң ажыл-ишинге дузалажып, чер ажылының үндезиннерин практикага билдилип-биле шинээдип ап, келир үеде кодээ ажыл-агыйга ажылдаарынга боттарын белеткеп турарлар.

Н. БААЗАН.
Кызыл район.

ЧУРУМАЛДЫГ ЧЕРЛЕР

Бистиң кайгамчык чараш Тывавыста кандыг черлер чок дээр. Чамдык черлериниң аттары дөмей-даа болгулаар. Чижээ, Онгажа деп чер (Тацды) «Элегес» совхозтуң девискээринде, «Тиилелге» (Кызыл район) совхозта база ындыг чер бар.

«Тиилелге» совхозтуң девискээринде онзагай чараш черлериниң дугайын бижикседим. Улуг-Хадылыгда Чалымныг дээр кыштаг бар, ында кылымал чүве дег чалым-хая мырыңай-ла малчынның бажыңының чанындан бедин үнген, а ол чалымның тиглеринде ында-хаая үнгүлээн хадыңчыгаштар бар. Кажааның барык-ла аскындан 15 метр черде оңгар, а ооң ындында чыскаап каан чүве дег бизеңнер (хаалар), ол бизеңнерни эдерти үнген ногаан хадылар чай, кыш чок каастап турар. Бо чурумалдыг чараш черге школа доозукчулары чыл бүрүде-ле барып, чурукка тырттыржыр чаңчылдыг.

Ол-ла Улуг-Хадылыгны ажа бээрге, бичежек тейжигеш кырында үнген ижиз-бүрү ыыштарның чаражын түү дээр боор. Ында хемчээл талазы-биле тыва өг хире калбак даш бар, ооң ортузун уран-шевер кижилериниң холу-биле деп-дески оңгарлап каан чүве-биле дөмей, чай дургузунда оон суг катпас. Шагда улус ону Суглуг-Даш деп адап турган, а ам Дашта-Суг деп адай берген.

Чедер хөлдүң сонгу-чөөн талазында, амгы № 5 бригада адаанда, Чеди-Паш дижир биче-биле тейжигештер бар. Ол аттың дугайын бир кырган мынча деп тайылбырлаан: «Шаанда Хербис-Чайзаң деп бай кижи ол ынчаар чайлап турган. Чаъс-чаашкын суу хөолбектелир 3-4 ыйгыл чер аңаа турган, ынчан хойтпак хайындырарга, ол суг үүгле 7 паш эзеринге өй боорга, ынчаар адаан дижир.

Тывавыстың кайы-даа булуннарынга чораан, ында элдеп аттыг, чараш чурумалдыг черлерни кижи магадап ханмас. Сыын-Чүрээ деп аттыг мөң билирим үш тей бар: Эрзиниң Моренде, Чаа-Хөлдүң Иштии-Хем аксында, Сесеге биле Адар-Төш аразында. Шынап-ла ол тейлерни кижи көөрге, бот-бодунга дыка-ла дөмейлешкен. Сыын өлүрген черге ийи удаа таварышкан мен, ол аңның чүрээ өске дириг амытаннарныңа дөмейлешпес: бажы суур, дөзүнде ийи курлаглыг боор чораан.

Э. ТЕЖИТ.

Демниг, өткүт ырывыс Делгемнерже ужуксун.

М. КАЛЧАННЫҢ фотоэтюду.

агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге дүмүрээшкининг чаъс чаар. Барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер. Агаарның температураза 26-31, чамдык районнарга 20-25 градус чылыг болур.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 13-15, хүндүс 28-30 градус иниир.

СОЛУН УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Эрткен чылын бистиң республикага Композиторлар ешилели туреступнган. Ол онзагай болушкун. Эвилелдиң баштаар черинин шиитпирин өзугаар композиторлар чылдың-на чон журнунга чогаадыкчы отчёдун бөр ужурлуг. Бир-ле дугаар ындыг отчётту республиканың хоочун композиторларының бирээзи Р. Кенденбиль Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилериниң журнунга кылган.

Композиторнуң ажыл-чорудулгазының дугайында тайылбырны В. Сапельцев кылып чораан. 200 ажыг мырларның автору — композитор Р. Кенденбиль районнуң Чыраа-Бажы, Баян-Тала, Иймек, Шеми, Хөндергей, Чадаанның ажыл-ишчилериниң бодунуң чогаалдарын бараалгаткан.

М. ДУГУРЖАП.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

Спартакиаданы дамчыдары

ССРЭ-ниң Улустарының VII чайгы спартакиадазының спорт ареназынга болур солун түүлдерин бистиң чуртувустун болгаш даштыкының спортка хандыкшыылдыглар телевизор дамчыштыр көөрлер. Телевидение болгаш радионуң спорт программаларының талазы-биле кол редакциязы ол улуг хемчээлдиг маргылдааны чыдырарынга белеткелин доозуп турар.

— ССРЭ-ниң Улустарының спартакиадазын эфирже үндүрер-даа, телевизорга-даа көргүзер үевис-даа Монреальга болган XXI чайгы Олимпий оюнларын дамчытканыыстан дудавас —деп, күртелерадионуң спорт редакциязының код редактору Александр Иваницкий чугаалады.

Телекөрүкчүлер олимпий оюнларындан дамчыткан репортажтардан аңгыда теннисте, самбога, уран гимнастикага, шыдыраага болур маргылдаларны база сонуургаарлар. Оон аңгыда спорттуң шерги-техникти хевирлерин база көргүзер.

Спартакиададан чорудар дамчыдылгаларның үеан —эң солун футбол маргылдаалары санаваска безин хүнде 4,5—5 шак чеде бээр.

Баштайгы дамчыдылга — «Спартакиаданың хүн демдеглели» эртенгинин 8 шакта бирги программага эгелээр. Ол 25 минута болур. Аңаа дүүнгү болган эң солун оюнларның дугайында дамчыдар.

16 шактан 17.00 чедир бирги программадан өңнүг телевидение дамчыштыр комментаторлар элээн каш стадиондан дорт репортажтарны дамчыдар. Шак ынчаар көргүзерге телекөрүкчүлерге таарымчалыг дээрзин практика бадыткаан, үүге дээрге чаңгыс өйде болуп эртин турар ийи-үш маргылдааны хары үтда көөрү кымга-даа солун.

19 шактан 21 шакка чедир спартакиаданың эстафетазы өңнүг телевидениниң дөртку программазынче шилчиир. Ол үеде ужуражылгаларның эң «изиг» черинден дамчыдылгалар болур.

«Ye» деп информастыг программа доозулган соонда 30 минута дүргүзүнде хүннүң эң чугула болуушкуннарын— доозулган оюнларның болгаш рекордларның дугайында дамчыдар.

Болур маргылданың бедик ынарлыы, совет атлеттериниң болгаш өске-даа чурттарның спортчуларының мирилгеен даштыкының чонуун сонуургалын болдурган. Ынчангаш, парлалга төвүде төлээлен турар даштыкы журналистерге немей өлектроннуг парлалганың 300 хире төлээлери база киржир.

А. НОВИКОВ,
СЭТА-ның корр.

ХУУДА ТРАНСПОРТ СТРАХОВАНИЕЗИ

Чыл келген тудум-на, бистиң чурттуң ажылчы чоннары улам хөй автомототранспортту хуузунда садыш ап турар. Хамаатыларның өскедаа эдилелдери ышкаш, хууда автомобиль, мотоцикл, мотороллер дээш, өске-даа транспорт түүлдерин кандыг-бир таварылгалардан камгалап, страхование керээзин чарары дүрүм ёзугаар түүл болур. Сөөлгү үш чылда чурт иштинде хууда транспорт түүлдеринге страхование керээзи чарары үш катап, а оон кирген дадывыр акшазының түңү — 7 катап көвүдээн чорук бо талазы-биле ажылдың кайы хире эргежок чугулазын көргүзүп турар-дыр. Ниитизи-биле амгы үеде улуг-улуг хоорайларның автомотолуг чурттакчыларының-на үшкүзү страхование органнарын дамчыштыр хууда транспортун магадылап, страхование керээзин чарган бооп турар. Ынчаарга күрстрахование шугуму-биле камгалалдыг автопарктың 20 хуузу хуу транспорттуу бооп турар.

Автомобильдерге, мотоциклдерге, мотороллерлерге, мопедтерге, а ол ышкаш катерлерге, яхталарга, парустуг, моторлуг хемелерге болгаш өске-даа хууда транспорт эдилелдеринге страхованиени канчаар кылдырын турарын аңаа сонуургалдыг кижилер билген турар ужурлуг.

Үстүнде айыттынган түүлдерге страхование кылырда, кандыг-кандыг таварылгаларны магадылаан, чүнү барымдаалаарыл? Бо айтырыгларны помчукчулар сонуургап болурлар. Ынчангаш аңаа кысказы-биле харылаары чугула. Үүге дээрге, сөөлгү үеде республика найысылалында, харын база бүгү районнарда хамаатыларының хууда садыш алган чиик автомобильдериниң саны үш бүрү көвүдеп турар.

Автомобильди болгаш өскедаа моторлуг транспорт түүлдеринге авария болур таварылгалардан, өрт айылындан, суг үерлээшкининден, хат-шуургандан, чаъстаашкынныг чаннык дүжериннен, чер шимчээшкининден, хая-даштың болгаш хархертүүн көшкелээшкининден, суг дамчыдар азы одалга-чылыдылга системаларының болгаш өске-даа хевирлерниң үрелиишкиннериниң страхование керээзи чарып болур.

Страхование кылырынга таарышпас таварылгалар база барын билип алыры чугула. Чижээ, бир эвес транспорт түүлдерин, оларның кезектерин болгаш белдирлерин чурт девискээринден дашкаар черлерге оорлап, үрегдээн таварылгалар аңаа хамааржып турар.

Страхованиени 2-ден 11 айлар иштинде, а ол ышкаш бир чыл-даа хуусаалыг чарып болур. Страхование кылдыртканы дээш чогуур хемчээлдиг төлевирни автомототранспорттуң ээзи боду туда төлеп-даа, а ол ышкаш бухгалтерия дамчыштыр-даа шилчидип болур.

Бир эвес ийи болгаш ооңдаа хөй чыл хуусааларга страхование кылдыртканнар ол хуусааның иштинде озалондактыг таварылгалар болдуруп, авария кылбаан болза, ону дараазында страхование керээзи чарарда барымдаалап көргеш, ындыг кижилерге чингелде кылып болур. Ындыг чингелделер ийи чылдыг страхованиеден — он хуу, үш болгаш оон-даа хөй хуусаалыг таварылгада— он беш хуу чингелделиг болурун билип алыры ажыктыг.

Страхование дээш төлевирлерни бээриниң хуусаалары база ангы-ангы. Чижээ, автомототранспортка страхование керээзи чаргаш, ол дугайында херечилелди алганда, төлевириниң чартыын, а оон күштүг бооп эгелээни үеник соонда дөрт айлар иштинде— артканын төлеп болур.

Транспорт түүлдеринге страхование кылдыртып болур кижилер чогум кымнарыл? Ол дээрге, хууда автомобильдиг болгаш социал хандырылга черлериниңден транспорт түүлдерин алган кижилер, а ол ышкаш оларны эдилээрин нотариалдыг конторалар шынзыткан кижилер болур. Транспорт түүлдеринге страхование керээзи чарар кижилер он сес хар четкен хамаатылар, а ол ышкаш назы четпээн-даа кижилер бооп болур. Бир эвес страхование керээзи чарар кижи он сес хар четпээн болза, аңаа ооң ада-иезиниң, чоок кижилериниң азы азыран-хайгаарап турарларының чөпшээрели херек.

Транспорт түүлдеринге страхование кылдыртырда, ону автоинспекция органнарының ажылдакчылары ыяап-ла хынап көрген турар ужурлуг. Ол үеде ук эдилелдиң кайы хире элээнин, ооң хуулуг деннелин тодаратқаш, страхование түүнү аңаа дүүштүрер ужурлуг.

Автомобильди азы өске-даа транспорт түүлдерин саткан, белекке берген азы эт-хөренги-биле кады үлешкен-даа таварылгаларда, страхование херечилелин садыш алган кижиге дамчыдып берип азы катап чаарты кылдыртып-даа болур.

Т. ЧАМЗЫН,
Күрстрахтың Кызыл хоорайла инспекциязының начальниги.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Шулуктерни помчуп тура». 11.35 — «Килец». Хөй сериялыг телефильм. 2-ги сериязы. 13.00— УССР-ниң Буковинаның ырныңы болгаш танцының Күрүүнинің алдарлыг ансамблинің концерти. 13.40 — Медээлер. 13.45—16.00 — Чапсар. 16.00— Медээлер. 16.20—Латвия дугайында документалдыг фильмпер программазы: «Рига — Совет Латвияның найысылалы», «Сүт оруу». 16.55—«Шыдыраа школазы». «Шылгарацгай шыдыраачылар». А. Алехин. 17.25 — «Орус чугаа». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев киржир. 17.55 — «Танцыныц хуулгаазынары». Фильм-концерт. 18.25 — «ССРЭ—СИРИЯ». Экономиктиг кады ажылдажылганың оруктары». Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — Телемедээлер. 19.00 —«Даарта шин». Документалдыг фильм. 19.30—«Чаагайжыдылганы—хүн бүрүнүң кичээнгейинге». Дамчыдылга. 19.40—«Тыва неделя». Информастыг программа.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чурук бүрүүнде — хүн». 20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Улустуң аялгалары». 20.45— «Килец». Хөй сериялыг телешин. 3-кү сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 —00.50 — «Бешдээрбек». Москваның олимпий тудугларының тудугжуларының чиик атлетика талазы-биле ССРЭ-ниң шилиндек командазы-биле ужуражылышкыны. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.45 — «Хөглүг старттар». 19.30 — «Москва болгаш москвачылар»

КЫЗЫЛДАН

20.00 — Чарлалдар. 20.05 — «Стюардесса». Уран-чечен телефильм. 20.45—21.05 —«Рам-3 аан-чорук кылып чорупкан». Фильм-концерт.

Кино

ИЮЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Демисел» 9.30, 21.00; «Орай кат» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчыынды» 9.30, 11.00. «Сиреналыг кудумчудан оолдар» 12.30, 14.00, 15.20, «Бичин оолдуг квартираны холеалээшкинге бээр» 17.00, 18.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кырган паровозтун ужуралдары» 10.00, «Капитан» 12.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Иван Бровкин кур черде» 15.00, «Кажите ынак болуру» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Стадионга трагедия» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Өөренирин күзээннерге

КЫЗЫЛДА КҮРҮНЕНИҢ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУДУ шуут өөренири-биле дараазында факультеттерге студентилер хүлээп алыр:

Физика-математика — тускай эртеми — математика болгаш физика. Математикага (бижимел-биле, аас-биле), орус дыл болгаш литературага (бижимел-биле), физикага (аас-биле) киреринин шылгалдаларын дужаар. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Филология — тускай эртеми — орус дыл, литература болгаш педагогика. Факультет орус дыл, литература башкыларын, кижизидикчи ажыл талазы-биле методистерни белеткээр. Орус дыл, литературага (бижимел-биле, аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле) киреринин шылгалдаларын дужаар. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

— Тускай эртеми — орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература. Факультет орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература башкыларын белеткээр. Орус дыл, литературага (аас-биле, бижимел-биле), тыва дыл, литературага (аас-биле, бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге киреринин шылгалдаларын дужаар. Өөренири—5 чыл.

Биология-химия — тускай эртеми — химия болгаш биология. Факультет химия болгаш биология башкыларын белеткээр. Химияга (аас-биле), биологияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дыл, литературага (бижимел-биле) киреринин шылгалдаларын дужаар.

Педагогика — тускай эртеми — эге өөредилгениң педагогиказы болгаш методиказы. Факультет эге классларның башкыларын белеткээр. Орус дыл, литературага (аас-биле, бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга (аас-биле) киреринин шылгалдаларын дужаар. Өөренир хуусаазы 4 чыл.

Билдириишкиннерни июль 30-ге чедир хүлээп алыр. Дараазында документилерни кожар: ортумак эртеминиң дугайында документ (боду-биле), дээди өөредилге черинге кирер характеристика, 286 майык ёзугаар эмчи шинжылгазы, 3х4 см хемчээлдиг 6 фоточурук, бүдүрүлге черинин администрациязының шынзытканы күш-ажыл дептериниңден ушта бижилге (ажыллап турарларга), конкурс чокка киреринге школадан, ВЛКСМ райкомунан болгаш өске-даа черлерден өөредири-биле чоруткан бижик.

Документилерни дараазында адресче чорудар: 667000, Кызыл хоорай, Ленин кудумчуу, 34, пединститут. Хүлээп алырының комиссиязы.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллдестеринин 2-37-13, пропаганда киллдизинин 2-31-75, культура киллдизинин 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллдизинин 2-21-47, улетөгүр киллдизинин 2-22-64, чагаа киллдизинин 2-41-27, информация киллдизинин 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргавда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16305. Чагыг № 1876

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының галазы-биле өрөөлелиниң типографиязы № 1873. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажың № 1).

ТС—00779